

Kulturutskottets offentliga utfrågning på temat

Var går gränsen för
den konstnärliga friheten?

ISSN 1651-6885
ISBN 978-91-85050-99-4
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2007

Förord

Var går gränsen för den konstnärliga friheten? Frågan ställdes av kulturutskottet den 29 mars 2007 till fem särskilt inbjudna föredragshållare som företrädde olika kulturområden. Utifrån sin samlade rika erfarenhet kunde de fem belysa frågeställningen med en rad lärorika exempel.

Det visade sig – inte helt oväntat – att gränsen för den konstnärliga friheten inte är given en gång för alla utan att den i stället flyttar sig i olika riktningar över tiden. I dag lockas man kanske att dra på smilbanden åt moraliserande bibliotekarier som en gång placerade ”osedliga” böcker i ett så kallat giftskåp. Men när Rushdieaffären och Jyllandspostens Muhammedkarikatyrer kommer på tal, då är det blodigt allvar.

Att yttrandefriheten måste erövras på nytt och på nytt är en slutsats som står sig! En annan är att varje tid har sina värderingar och sina giftskåp.

Stockholm i maj 2007

Siv Holma
Ordförande

Per Mårtensson
Kanslichef

Inbjudna talare

Arne Ruth, författare och journalist, tidigare chefredaktör och kulturchef på Dagens Nyheter.

Astrid Assefa, teaterchef vid Länsteatern i Dalarna, ordförande i Dramatiska institutet och Dansens Hus.

Tobias Barenthin Lindblad, redaktör och graffitikännare.

Sune Nordgren, tidigare chef för Nasjonalmuseet i Oslo, Baltic Centre for Contemporary Art i Gateshead, England, och Malmö Konsthall, ordförande i styrelsen för Sveriges bildkonstnärskonstfond.

Barbro Thomas, biblioteksråd, Kungl. biblioteket.

Övriga inbjudna

Dagens Nyheter, kulturredaktionen

Torbjörn Ivarsson

DIK

Bo Westas

Karin Åström Iko

Etnografiska museet

Anders Björklund

Förvaltningsstiftelsen för SR, SVT och UR

Lennart Persson

Göteborgsposten

Gabriel Byström

KLYS

Karin Enberg

Konstnärsnämnden

Ingrid Elam

Ann Larsson

Kulturhuset, Stockholm

Uwe Bödewadt

Länsmuseernas samarbetsråd

Lennart Kollmats

Philip Johnsson

Malmö kulturförvaltning

Bengt Hall

Moderna museet

Anna-Greta Leijon

Lars Nittve

Nationalmuseum

Christer Romilsson

Naturhistoriska riksmuseet

Petra Nordin Carlsson

Nordiska museet

Berit Rönnestedt

Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund

Jan-Erik Levy

Statens konstråd

Mikael Adsenius

Statens kulturråd

Anita Jonsson

Elin Jakobsson

Karin Nilsson

Stockholms kulturförvaltning

Bitte Jarl

Stockholms stadsteater

Benny Fredriksson

Lotta Fristorp

Svensk Biblioteksörening

Peter Axelsson

Svenska Fotografers Förbund

Lars Ekenborn

Svenska Förläggareföreningen

Kristina Ahlinder

Uppsala stadsteater

Linus Tunström

Världskulturmuseet

Margareta Alin Hegelund

Övriga

Carl-Johan Wilson

Hanna Bergman

Karin Petré

Ulf Lönnberg

Från kulturutskottet deltog:

Holma, Siv (v), ordf.

Wikström i Uppsala, Cecilia (fp), vice ordf.

Magnusson, Cecilia (m)

Israelsson, Margareta (s)

Brodén, Anne Marie (m)

Wegedal, Lars (s)

Johansson, Mats (m)

Åkesson, Anders (c)

Papadopoulos, Nikos (s)

Ludvigsson, Anne (s)

Wallmark, Hans (m)

Carlsson i Hisings Backa, Gunilla (s)

Kihlström, Dan (kd)

Lavesson, Olof (m)

Persson i Simrishamn, Göran (s)

Hellquist, Solveig (fp)

Montan, Göran (m)

Särnblad, Anneli (s)

Ternström, Solveig (c)

Tjernberg, Gunilla (kd)

Björklund, Torbjörn (v)

Utfågningen ägde rum i Förstakammarsalen.

Utfrågningen

Ordförande Siv Holma (v): Det är dags att påbörja denna dags offentliga utfrågning.

Jag heter Siv Holma och är ordförande i kulturutskottet. Jag vill börja med att på utskottets vägnar hälsa dagens fem inledare särskilt välkomna. Även övriga närvarande här i Förstakammarsalen är varmt välkomna liksom alla de som följer denna utfrågning på webben och i efterhand på SVT 24 på tisdag förmiddag den 3 april.

Ämnet för dagen *Var går gränsen för den konstnärliga friheten?* tycks ständigt vara lika aktuellt. I Sverige har vi som alla vet en vidsträckt yttrandefrihet. Som svenska medborgare har vi frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Samtidigt vet vi att yttrandefriheten också har sina begränsningar, till exempel av hänsyn till rikets säkerhet, den enskildes anseende och privatlivets helgd.

Ett av målen för den statliga kulturpolitiken som den formulerades 1996 är att värna yttrandefriheten och att skapa reella förutsättningar för alla att använda den. Detta är en utgångspunkt som alltjämt står sig för kulturpolitiken, menar jag.

På senare tid har vi då och då sett att kultur – som inte är samma sak som kulturpolitik – ibland inte har fått uttryckas så fritt som man kanske skulle ha kunnat förvänta sig.

Vi har i vår inbjudan gett några exempel på företeelser som vi tycker att det är värt att fundera på. Det har bland annat gällt Världskulturmuseet i Göteborg som från sin utställning om aids avlägsnade en tavla som eventuellt skulle kunna väcka anstöt hos en religiös grupp. Detta ser jag som ett tydligt exempel på självcensur hos en kulturinstitution. Förmodligen ägnar vi oss alla dagligen mer eller mindre åt självcensur i olika sammanhang. Då är det inte så konstigt om våra kulturinstitutioner eller kulturutövare också gör det.

Men är detta bra eller dåligt? Är det önskvärt eller förkastligt? Handlar det om rädsla för etniska eller religiösa grupper? Eller handlar det om en rädsla för beslutande politiker?

Vi hoppas att våra fem särskilt inbjudna gäster ska belysa dessa viktiga frågor från sina respektive utgångspunkter.

Inbjudna talare är *Arne Ruth*, författare och journalist, tidigare chefredaktör och kulturchef på Dagens Nyheter, *Astrid Assefa*, teaterchef vid Länsteatern i Dalarna, ordförande i Dramatiska institutet och Dansens Hus, *Tobias Barenthin Lindblad*, redaktör och graffitikännare, *Sune Nordgren*, tidigare chef för Nasjonalmuseet i Oslo, Baltic Centre for Contemporary Art i Gateshead, England, och Malmö Konsthall, ordförande i styrelsen för Sveriges bildkonstnärarsfond samt *Barbro Thomas*, biblioteksråd, Kungl. biblioteket.

Jag räknar med att ni fem får disponera tiden fram till kl. 10.10 då vi bryter för en 20 minuter lång paus. Efter pausen kommer företrädare för de sju riksdagspartierna i utskottet att ställa frågor.

Tyvärr är vi tvungna att avsluta utfrågningen senast kl. 11.55 då voteringsignalen börjar ljuda i hela huset. Vi riksdagsledamöter måste då rusa i väg så att vi hinner till plenisalen kl. 12.

Vi har alltså ett tufft schema som innebär att jag måste vara mycket strikt och be alla inledare och utskottets ledamöter att hålla sig till de angivna tiderna. Jag kommer därför att påkalla talarnas uppmärksamhet när någon minut återstår av deras talartid.

Jag utgår från att alla mobiltelefoner är helt avstängda. Det räcker inte att bara stänga av ljudet.

Med dessa ord hälsar jag er ännu en gång hjärtligt välkomna till dagens offentliga utfrågning.

Ordet lämnas först till Arne Ruth som vi beslutat ge en något längre talartid än övriga inbjudna eftersom vi har bett honom att förmedla ett övergripande perspektiv på dagens tema. Varsågod, Arne Ruth!

Arne Ruth: Jag kommer att fokusera på den internationella dimensionen av yttrandefrihet därför att vad vi har upplevt de senaste 20 åren är en internationalisering av någonting som vi tidigare har betraktat som en nationell angelägenhet, om än förankrad i internationella regler som FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Det är ett faktum att demokratier inte har samma definition av yttrandefrihetens gränser. Det räcker med att jämföra länder som är så lika varandra på ytan som de nordiska länderna för att se hur stora skillnaderna är och hur historiskt betingade de här villkoren kan vara.

Vi har till exempel glömt att det 1965 i Finland pågick en mycket laddad konflikt om en roman av författaren Hannu Salama, *Midsommardansen*, som slutade med att högsta domstolen i Finland förbjöd publiceringen av den här boken.

I denna sal fanns ett antal riksdagsmän – partiövergripande – som ville förbjuda publiceringen av den här boken även i Sverige. Detta är i dag i stort sett bortglömt. På något sätt tror vi att dagens definition av yttrandefrihet har varit det bestämmande paradigmet. Så är det inte.

Den slutsats man kan dra av detta är att det inte finns någon säkerhet när det gäller yttrandefrihet. Det finns ingenting som säger att inte politiska stämningar kan återuppstå som liknar till exempel dem som fanns i mitten av 1960-talet och som fokuserade på den här boken.

I Finland löstes problemet genom att presidentmakten ingrep i rättskipningen. Kekkonen undanröjde 1968 den här domen. Sedan kunde hela frågeställningen sjunka undan. I praktiken var det en religiös dom som Salama drabbades av.

Själv blev jag på det klara med den internationella dimensionen av det här när jag blev indragen i Rushdiekampanjen. Även den är ett intressant exempel på hur rättspremissar plötsligt får en internationell räckvidd därför att fram till den tidpunkten hade rättslig praxis i den muslimska världen hållit sig inom det muslimska området. Det var en rättskipning som gällde i de länder där islam var den bestämmande religionen. Det fanns inte en premiss som sade att man skulle kunna utsträcka domslut som var baserade på den hållningen i länder till exempel i väst. Man hade inrättat sig efter en ideologi som sade att det är den muslimska världen som är islams fokus.

Det som hände här var att en författare som var medborgare i ett västligt land – och det var ingen tillfällighet att det var en författare med muslimsk bakgrund – blev fokus. Man sträckte så att säga ut rättskipningen. Khomeini sade att eftersom Salman Rushdie är en muslim har han gjort sig skyldig till det grövsta av brott.

Den konstnärliga premissen för Rushdiekonflikten, som i dag tyvärr är undanskymd men som förtjänar att återupptäckas, handlar om rätten för vilken som helst författare, även en författare med så kallad muslimsk bakgrund, att använda sig av den religiösa metaforiken och den religiösa symboliken i Koranen för vilket som helst konstnärligt ändamål – exakt detsamma som Hannu Salama gjorde i förhållande till Jesus och Nya testamentet, det vill säga: Konstnärlig frihet ska inte vara begränsad i sin räckvidd på religiösa grunder, och den universella principen måste gälla även i förhållande till islam. Det är inte en fråga om så kallade muslimer i förhållande till resten av världen, utan det är en fråga om en allmänmänsklig rättighet att den konstnärliga friheten inte ska hejdas på religiösa grunder. Det var en erövring som i västerlandet tog mycket lång tid. Samma strid pågår i den muslimska världen och är på inget sätt färdig.

Den kanske viktigaste av alla analyser av Rushdieaffären gjordes av en akademiker och filosof som fortfarande är fullt verksam i den muslimska världen, nämligen Sadik Al-Azm. Han är professor i filosofi vid universitetet i Damaskus. Han skrev en 60-sidig essä där han satte in rätten till konstnärlig frihet i ett universellt sammanhang. Han började med Rabelais och slutade med Jean Genet. Han påminde om att även i vår del av världen har den författare som kanske har högst litterär status av alla, nämligen James Joyce, blockerats av domstolar i Irland och USA fram till mitten av 30-talet. Det är en erövring som på inget sätt varit självklar och lätt att göra.

Sadik Al-Azms perspektiv är att samma erövring måste göras även i den muslimska världen. Han höll seminarier om *Satansverserna* vid universitetet i Damaskus 1997, öppna seminarier som på inget sätt blockerades av denna mycket egendomliga regim i Damaskus. Det finns heller ingen som helst blockering av vad Sadik Al-Azm har skrivit till exempel i den arabiska pressen. Han är en mycket känd publicist. Det har alltså pågått en diskussion om detta även i den muslimska världen. Och inte att förglömma: Det kanske viktigaste stödet i Rushdiekampanjen var en bok som kom ut i Frankrike där

40 författare med muslimsk bakgrund ställde upp för Rushdies rätt att skriva och publicera.

Det stora problem i den svenska diskussionen är indelningen av mänskligheten i muslimer och andra där muslimer definieras som en enhetlig grupp och där de som framställer sig själva som talesmän – nästan alltid män – för den här gruppen har uppnått en status som de som ska bestämma paradigmet. Men den muslimska traditionen är vitt förgrenad geografiskt, historiskt och på alla plan. I Sverige består den här gruppen som vi kallar för muslimer och som man brukar ange till ungefär 350 000 till stor del av personer som är icke-troende. De som har kommit från Iran till exempel och som jag råkar känna väl eftersom min nuvarande livspartner är just en sådan person – hon kom hit 1984 – är ännu starkare engagerade i rätten till fullständig yttrandefrihet på det religiösa området än infödda svenskar därför att de har upplevt förtrycket inpå bara kroppen.

På ettårsdagen av publicerandet av Jyllands-Postens karikatyrer i höstas hade vi ett upprop i Expressen där – väl att märka! – hälften av undertecknarna var personer med så kallad muslimsk bakgrund. Dessa så kallade muslimska icke-troende är en gruppering som i hög grad, tror jag, kommer att definiera villkoren för den konstnärliga friheten i framtidens Europa. Det är oundvikligt att de kommer att använda sig även av sin religiösa mytologi i konstnärliga verk.

Jyllands-Posten och hanteringen av den frågan i Sverige var skamlig. Med rätta tvangs en minister att avgå på grund av hur hon hade försökt ingripa i publiceringen här i Sverige. Det spelar ingen roll vem det var som tänkte publicera teckningarna. Det är *rätten* att publicera som är det avgörande. Man ska inte göra en moralisk bedömning av huruvida man instämmer eller inte med den som vill publicera. *Rätten* att publicera är det avgörande kriteriet.

När man nu tittar på yttrandefrihet i ett jämförande perspektiv ser man också att det finns ett problem med EU-projektet. En österrikisk serietecknare som heter Gerhard Haderer skrev en illustrerad bok år 2002. Den var en satir över evangelierna. I Tyskland såldes boken i 100 000 exemplar. Den blev översatt till tio språk, bland annat till grekiska. Den fanns mycket kortvarigt i handeln i Grekland år 2002 innan myndigheterna avlägsnade den från bokaffärerna sedan landets ortodoxa präster hade inlagt en mycket hård protest.

År 2005 dömde en domare i Aten Gerhard Haderer till sex månaders villkorligt fängelse *in absentia* för ”ondskefull offentlig hädelse”. Haderer överklagade domen och riskerade därefter upp till två års fängelse. Målet gick vidare till den grekiska högsta domstolen.

Denne 54-årige serietecknare stod alltså anklagad för i princip detsamma som Sokrates hade stått anklagad för i Aten för mer än 24 århundraden sedan. Men i motsats till Sokrates hade Haderer inte möjlighet att gå i exil, för det finns en juridisk traktat från EU som trädde i kraft år 2004. Den grekiska domstolen utställde en arrestorder på honom, och tysk polis hade varit tvingad att ingripa. Som tur var för den här historien – det är det som har gjort att den har kunnat sjunka i glömska – upphävde den grekiska högsta domstolen den

13 april förra året den här domen. Man tillät också boken till fortsatt försäljning. Men exemplet stämmer till eftertanke.

Jag återgår till det jag sade i början om rättskipningen även i länder som skenbart är så lika varandra som de nordiska länderna. Norge och Danmark har till exempel fortfarande en hädelselagstiftning. Jyllands-Posten åtalades enligt en sådan paragraf men frikändes i dansk domstol. Vi har inte den paragrafen. Det är däremot möjligt inom EU att anställa åtal i ett EU-land och begära att denna rättskipning ska bli giltig också i ett annat EU-land. Det betyder att det i själva verket riskerar att bli den mest inskränkta definitionen av yttrandefrihet som blir det bestämmande paradigmet.

För min del finns det ingen annan lösning på det här än ett helt annat gränsöverskridande engagemang för yttranderätten. I annat fall kommer klockan att vridas tillbaka.

Det var med knapp marginal som det brittiska parlamentet på grund av att det fanns opposition inom Labour var nära att anta en lag som hade begränsat möjligheten att kritisera religion. Man skulle införliva även så kallade muslimska kriterier i en blasfemilag som redan fanns.

Ordförande Siv Holma (v): Vi tackar Arne Ruth för de orden. Ordet lämnas nu till Astrid Assefa. Varsågod!

Astrid Assefa: Jag får tacka så mycket för inbjudan hit i dag. Jag är stolt och glad men också nervös.

Det finns väl nästan ingen i Sverige som anför något mot yttrandefrihet. Åtminstone när vi talar om den är vi rörande eniga. Den är en av grundstenarna för en demokrati.

Yttrandefriheten är oerhört viktig för konsten, för kulturen och för kulturinstitutionerna. Men vilka som har tillträde till det offentliga rummet, till kulturinstitutionerna, är också väldigt betydelsefullt. Där är det skillnad i det lilla demokratiska vinterlandet Sverige. Det skiljer sig vad gäller kön, klass, ursprung samt etnisk och kulturell bakgrund. Det skiljer sig också när olika grupper väl tar sig upp på scenen. Vad är tillåtet för vem? Det skiljer sig där ganska mycket vad gäller kön och ursprung.

Jag tänkte lite kort börja med mina egna erfarenheter av när yttrandefriheten i min verksamhet ställts på sin spets.

En av de första gångerna jag var med om det var åren 1987–1988 när jag mellan engagemang som skådespelerska på institutionsteatrar äntligen gjorde den där egna föreställningen som jag i flera år hade tänkt på – en föreställning som fick titeln *Jag är svensk, jag är svart*.

På 1980-talet var det här ganska uppseendeväckande. I dag är det inget särskilt med en sådan titel. Förutom att detta uppmärksammades i press och medier och att publiken kom – det här var ett jobb som jag gjorde tillsammans med Elise Einarsdotter och hennes orkester och med Margareta Garpe – var de som uppmärksammade detta alldeles särskilt Nationalsocialisterna som rev

ned alla affischer. Så småningom konfronterade de mig och talade om att anledningen till att de rev ned affischerna var att bara titeln var en skymf mot den svenska rasen. Men jag ska inte orda mer om det. Det handlade om dubbelheten, både utanförskapet och rikedomerna med att vara av två kulturer och ha ett dubbelt ursprung.

År 1998, kulturhuvudstadsåret, satt jag med i styrelsen för kulturhuvudstadsåret. En av de många utställningar som då anordnades var en utställning på Historiska museet, *Soft Core*. Bjarne Mellgaard, konstnär, hade satt samman en utställning. En av utställarna var Donald Mader, en fotograf. Det var bilder på unga vackra män. Bilderna blev väldigt ifrågasatta. Var det en pedofilblick på de här bilderna? Diskussionens vågor gick väldigt höga i styrelsen. Jag var en av dem som starkt pläderade för att bilderna skulle sitta kvar: Ja, jag håller inte med konstnären. Jag kan också se dragen av pedofilblick, men det är inte ett brott. Låt oss i så fall diskutera det!

Sedan kom Nationell ungdom. Jag har sett ett citat från den tiden. Någon av medarbetarna på Historiska museet sade: Några välklädda ungdomar kom och rev ned bilderna. De välklädda ungdomarna visade sig tillhöra Nationell ungdom.

Nästa gång yttrandefriheten blev påtaglig i min verksamhet var år 2005. Det gällde Dramatiska institutet och Barndomsprojektet. Det här är ett speciellt fall, för här är tredje man inblandad. Tredje man i det här fallet var mycket små barn, sexåringar. Ni känner väl till att en av studenterna läste upp en sexuellt mycket frispråkig novell med ett vuxenperspektiv på barns sexualitet. Det var fel och, kan man säga, ett slags övergrepp att tvinga på barnen det. Diskussionens vågor gick höga om det över huvudet taget var tillåtet för en konstnärlig högskola att jobba med ett projekt om barn och sexualitet. Det försvarar jag definitivt.

Sedan gjordes det fel. Man säkrade inte hur vi behandlar dem som ska vara med när vi gör undersökningsarbetet för att så småningom göra föreställningar. Där var det fel. Men rätten att tänja på gränser, att undersöka livet, måste försvaras.

Denna vår, 2007, har vi på Dalateatern en pjäs. Vi har spelat väldigt mycket originaldramatik. Ganska nyligen hade vi premiär på en pjäs. En dramatiker har umgåtts väldigt mycket med raggare i Dalarna. Pjäsen som hon har skrivit omfattar mycket. Den är väldigt rolig och populär bland publiken. Det är rebellerna och raggarna. Rasism behandlas. Pjäsen har ett lesbiskt kärleks-tema, vilket jag tycker är genialt i denna machokultur. Där finns också vargjägare – ett mycket känsligt kapitel i Dalarna. Dramatikern ställer sig där på vargens sida.

Det har förekommit hot och sabotageförsök mot den här föreställningen. Det är ingenting som vi än så länge inte har klarat av. Men med denna komedi är vi tydligen i marker där vi lite grann har tänjt på gränserna. De som har hotat är högerextrema krafter gränsande till kriminella och motorcykelgängen.

Jag kommer inte att prata om religion eftersom jag förutsatt att religion kommer att behandlas ganska rejält här och framför allt att islam kommer att tas upp. Arne, som är en mycket balanserad människa, tog upp religion över huvud taget – både kristendom och islam. Den erfarenhet som jag har av de här kanske lite provinsiella exemplen hämtade från min verksamhet är att den misstänksamhet som finns mot den kulturella intellektuella eliten – bara ordet ”elit” är ju farligt för väldigt många – hos så kallade vanliga människor kan användas som vapen för antidemokratiska krafter och att försvaret för yttrandefriheten inte blir grundat därför att när vi tänjer på de konstnärliga gränserna används det mot oss.

Det är också intressant att se på olika konstarter. Bildkonst är tydligen farligt. Skulpturer väcker liksom anstöt. Teater är också farligt. Vi bevakas, liksom ord över huvud taget. Men konstmusiken anses tydligen vara helt ofarlig, vilket ju är ett förfärligt betyg för konstmusiken. Så har det inte alltid varit. Om vi tittar tillbaka på historien finner vi att det har varit oerhörda skandaler och mycket av banbrytande musik.

För att vi nu ska kunna försvara yttrandefriheten och den konstnärliga friheten är det, menar jag – här talar jag i egen sak – väldigt viktigt med offentligt stödda kulturinstitutioner med styrelser som inte lägger sig i verksamheten. Jag menar att offentligt stödda kulturinstitutioner definitivt är nödvändiga för en civiliserad demokrati.

Men det gäller för oss som nu har tillträde till scenerna att förvalta det här förtroendet och att arbeta hårt för att förankra yttrandefrihetstanken och möjligheten att fler människor omfattar behovet av att tänja gränserna, att verkligen skildra det onda, det goda, det fula, det vackra och det farliga. För att förankra måste vi ju ge fler tillträde till scenerna som utövare. Vi måste ställa fler gruppers berättelser på scener, vad det nu än är för konstart. Det är mitt i en sådan här praktik som jag som chef för en mellanstor landsortsteater kämpar.

Det är oerhört viktigt att vi inte ger oss. Ta inte ned fotografierna! Ta inte ned målningarna! Spela den upprörande pjäsen!

(Applåder)

Tobias Barenthin Lindblad: Tack för att jag får komma hit! Jag har jobbat som redaktör för en graffititidskrift som heter Underground Productions i 15 år. I dag jobbar jag också som redaktör för ett bokförlag som är specialiserat på böcker om subkultur och särskilt då graffiti och gatukonst.

Till att börja med ska jag definiera lite grann vad det är jag kommer att prata om. Jag tror att det är viktigt därför att det finns väldigt många olika definitioner när man pratar om sådant här. Jag vill att vi alla som finns här i dag ska veta vad det är som jag pratar om. Därför tänkte jag börja med att göra en kort definition av tre olika genrer som ofta benämns i medierna. Den första är klotter, som ni ser ett exempel på här.

Klotter är en öppen kommunikationsform. Den kräver att man kan läsa men ingenting mer. Materialet man använder är penna eller sprej, och man kan också rista. Förr i tiden skar man kanske in någonting med en kniv. Det viktiga med klotter är inte estetiken, utan det viktiga är själva betydelsen, innehållet i texten. Man ska kunna läsa det här. Man ska kunna ta till sig det här. Det rör sig ofta på gränsområden kring sexualitet eller politik till exempel.

Rent juridiskt sett är det här oftast klassat som skadegörelse om det inte är tillräckligt gammalt. I Pompeji skyddas det med glas i stället.

Det andra som kommer att tas upp här är någonting som man i brist på en bättre term kallar gatukonst. Det är ett relativt nytt fenomen som det ser ut i dag. Det har ungefär tio år på nacken i Stockholm, men det har också funnits tidigare föregångare till detta.

Foto: Bröderna Barsky

Här ser vi ett exempel på ett av de senaste årens kanske mest omskrivna konstverk i Stockholm. Det heter Traffic Island. Det är gjort av Akay och Peter. Det är uppbyggt mellan motorvägarna precis vid Norra station. Den här stugan stod här i tre år.

Gatukonsten är också ett öppet kommunikationsmedel. Den här stugan kräver inte ens att man kan läsa. Man ser vad det föreställer ändå.

Normalt sett jobbar man med fyra olika material. Man jobbar med affischer, klistermärken, sprejmallar, stenciler, eller så jobbar man tredimensionellt som här.

Gatukonsten skiljer sig från klotter lite grann. Det här är någonting som är planerat. Det är inte någonting som man gör på en impuls – oj, vi bygger ett hus här uppe! Det är en planerad handling.

Rent juridiskt skulle jag bedöma det som antingen olaga affischering eller skadegörelse. Däremot kan jag tänka mig att den här stugan är ett allvarligare brott än så. Det är ju ett svartbygge, och det betraktas säkert som grov skadegörelse eftersom man har slagit ned pålar i marken och lagt en stengång. Trots det, säkert inofficiellt, lät Gatu- och fastighetskontoret stugan stå i tre år, vilket är rätt anmärkningsvärt med tanke på att det är ett brott.

Den tredje typen är graffiti. I det här fallet målningen Crush the War som är gjord av Zappo 1986 på Örnbergs tunnelbanestation i Stockholm.

Foto: Malcolm Jacobson

Graffitin är, till skillnad från gatukonst och klotter, ett slutet system. Det är alltså en egen typ av estetiken som framträder i målningar som här, i tags eller i bubbelbokstäver, *throw ups*. Man behöver alltså behärska estetiken för att kunna läsa det här. Ni ska inte låta er luras så mycket av färgerna. Det viktiga är bokstavsformerna, en avancerad form av kalligrafi.

Den görs oftast med två typer av material, sprejfärg eller tuschpennor. De två variablerna är antingen kvantitet eller kvalitet, alltså mängd eller originalitet

Juridiskt sett klassas det här som skadegörelse eller i vissa fall grov skadegörelse.

Jag tycker att den här definitionen är viktig att göra därför att när man pratar om graffiti, som jag kommer att prata mest om i dag, benämns det oftast som klotter i medierna, vilket är ett ganska starkt pejorativt uttryck. Klotter

betyder slarvig skrift. Det är självklart att om man inte kan läsa en estetik ser det alltid slarvigt ut. Tidigare generationer har klagat på jazzmusik eller rock och sagt att det låter likadant eller att det inte är musik. Likadant är det naturligtvis med nya bild- eller textuttryck.

I Stockholms stad har man de senaste tio åren haft en inofficiell policy mot graffiti. Grunden i den policyn är ungefär så här: Graffiti är en olaglig handling, och därför måste man alltid förbjuda graffiti i vilken form den än uppträder.

Det är kort och koncist. Problemet är lite grann att graffitin inte bara är en olaglig handling. Graffitin är också, precis som jag visat exempel på här, en estetik. Det är bra mycket svårare att förbjuda en typ av estetik. Om man skulle ersätta ordet graffiti med kubism eller näverslöjd skulle det bli mycket knepigare.

För att bevisa detta har jag tagit med mig två exempel. År 2001 hade två elever på Södra Latin gjort en graffitimålning i cafeteria. De hade alltså fått tillstånd från rektorn. När den här var klar kom Skolfastigheter AB i Stockholm, SISAB, och krävde att den skulle tas bort. Det gjorde man också en kort tid senare. Dåvarande skolborgarrådet i Stockholm, Jan Björklund, sade i DN att det var i fyrkantigaste laget att ta bort elevernas graffitimålning i cafeteria på Södra Latin. Men det var också olyckligt eftersom rektorn hade gett sitt medgivande till målningen, sade Björklund.

Ungefär ett år senare, i januari 2002, öppnade en utställning i Stockholm som hette Stockholm underground. Den var belägen under Vitabergsparken. Den innehöll verk, alltså dukar, av ett tiotal svenska graffitimålare. Den stängdes efter några dagar med motiveringen att det där inte var konst. Det var Rickard Skoog, fastighetschef på Stockholms brandförsvär, som sade detta. Så småningom öppnade den igen, men innan den hade öppnats intervjuades dåvarande kulturborgarrådet Birgitta Rydell i Dagens Nyheter. På frågan varför stockholmarna inte fick se den här utställningen svarade hon att vi har en policy här i staden som säger att vi inte på något sätt ska uppmuntra till klotter och vandalisering, och vi ser en mycket tät koppling till graffitimålning på duk. Sedan undrade journalisten om staden hade begått något fel i frågan eftersom den här stängningen blev väldigt omdebatterad. Jag tycker inte att någon i staden ska uttala sig om vad som är konst, sade hon, men i samma mening sade hon: Jag tar inte ställning till vad som är konst och inte. Vi har en policy, och jag tycker att den håller.

Frågan är om policyn håller när den inom loppet av ett år har gett två helt olika utslag som båda blev lika omdiskuterade. I ena fallet ger rektorn ett tillstånd att göra en målning som sedermera tas bort, och här säger Jan Björklund att det var olyckligt att ta bort den, det vill säga att man skyller på SISAB, fastighetsbolaget, som har tagit bort den, men man skyller också på rektorn som har tillåtit målningen.

Birgitta Rydell tycker att Rickard Skoog från Stockholms brandförsvaret har gjort fel när han har tillåtit utställningen samtidigt som hon tycker att han har gjort fel när han definierar vad som är konst och inte.

Det måste vara väldigt svårt att hålla sig till en policy som i det här fallet drabbar ett visst estetiskt uttryck. Det är precis vad graffiti är. Den är inte bara en handling, utan den är också ett uttryck. Ska man kunna hålla en sådan här policy måste man skilja på de två olika sakerna.

Stockholms stad håller på att utarbeta en ny policy. Jag vet inte om den är antagen ännu. Den är något modifierad. Den problematiserar lite mer än vad den tidigare har gjort, men än så länge är den otestad. Därför vet jag inte vad som skulle hända vid nästa utställning som skulle äga rum.

Det intressanta i sammanhanget är att jag själv i sommar för andra året i rad kommer att göra stadsvandringar för Stockholms stadsmuseum om gatukonst. Förra sommaren startade vi just uppe vid stugan som ni såg. Uppenbarligen finns det alltså inte någon sådan policy mot gatukonst. Det är helt okej att göra stadsvandringar om det, däremot är det inte okej att göra stadsvandringar om graffiti. Varför finns det en policy mot ett av två ganska identiska uttryck som dessutom är precis samma typ av brott?

(Applåder)

Sune Nordgren: Censur, även självcensur, låter naturligtvis väldigt illa, och det rimmar väldigt dåligt med ett fritt kulturliv. Även om det går att peka på några flagranti exempel som vi har läst inför dagen från senare tid finns det egentligen väldigt få exempel på censur när det gäller bildkonsten i Sverige, särskilt om man betänker att det produceras en hel del både utmanande och för vissa mycket provocerande utställningar runt om i landet. Men ett exempel är naturligtvis illa nog.

Självcensur kan vara precis lika förödande som censur, men en viss självkritik får man väl i alla fall räkna med att varje konstinstitution har. Den här självkritiken baserar sig väldigt mycket på att man känner sin publik. Man lägger ju ett passande program så att säga för sin publik. I och med att man lägger ett passande program vet man också vad som är opassande.

Men nu är man inte bara ansvarig för sin publik, utan man har ett vidare samhällligt ansvar, och man har ett ansvar för sina uppdragsgivare, framför allt sin styrelse.

Jag skulle vilja, precis som Astrid, ta ett exempel från min egen erfarenhet. Det är trots allt diskussionen och debatten eller dialogen mellan ledningen för ett museum och styrelsen för ett museum som är det som sätter gränserna och som också sätter standarden för institutionen.

Jag har de senaste 15 åren varit direktör för fyra olika projekt i Sverige, England och Norge. Två av de här projekten var kommunala och två var statliga. Samtliga hade politiker i styrelserna. Min uppfattning om politiker efter dessa 15 år är att politiker är ungefär likadana var man än kommer i världen. När det gäller konstinstitutioner handlar det om att dra mycket folk

och hålla sin budget. Men det kan alltså komma till en situation där styrelsen utsätts för ett politiskt tryck utifrån. Den här politiska pressen kan då rubba den balans som ska vara mellan ledning och styrelse. Detta var alltså den främsta anledningen till att jag lämnade Oslo efter lite mer än halva min kontraktstid.

Den här bilden [se nedan] som jag visar är en bild från Nasjonalgalleriet i Oslo. Det är alltså deras nationella museum, en motsvarighet till vårt nationalmuseum i Sverige. Det är väldigt norskt. Det är inte så stort. Det har fina samlingar när det gäller det äldre landskapsmåleriet och Edvard Munch. Det är inte på Munchmuseet ni ska se Munch. Det vet ni väl? Det är på Nasjonalgalleriet.

© Nasjonalmuseet, Oslo

Det har alltså sett likadant ut sedan ungefär 1937 i de här rummen. Jag tror att underhållet av själva byggnaden och lokalerna också hänför sig till ungefär det datumet.

Jag gjorde då tillsammans med min utställningschef en omhängning [se bild nästa sida] för att försöka sätta in den norska konsten i ett större sammanhang. Det blev alltså inte bara en uppputsning av lokalerna utan också en omhängning.

Efter min omhängning hänger en hel del av bilderna kvar ungefär där de hängde tidigare. Det blev en debatt som pågick i ett och ett halvt år i Oslo.

© Nasjonalmuseet, Oslo

Från början var det så att 1999 fattade man ett beslut i Stortinget om att man skulle ha ett nytt nationalmuseum för Norge. Men eftersom institutionerna är ganska små bestämde man sig för att slå samman fem institutioner till en. Det skulle alltså bli ett nationalmuseum inte bara för konst och konsthantverk, som till exempel vårt nationalmuseum, utan också för arkitektur, och riksutställningar skulle också ingå där.

Den här fusionen eller omorganisationen hade egentligen inte alls diskuterats. Det var nästan som om det här beslutet i Stortinget inte riktigt existerade eftersom det inte hade varit någon debatt, och det är ju först när det blir en debatt som man egentligen förstår att ett beslut har fattats. Helst ska naturligtvis debatten föregå beslutet, men det blir oftast en debatt efter ett beslut också.

Jag kallades då till Oslo för att göra två saker i det här uppdraget. Det var att slå samman de här fem institutionerna så att de skulle fungera som en organisation och att sätta i gång ett byggprojekt för att bygga ett nytt hus mitt i Oslo bakom Nasjonalgalleriet. Den här sammanslagningen fick sitt starkaste symboliska uttryck genom att man slog samman styrelserna också. Denna styrelse tillträdde i juli 2003, men det var fortfarande tyst. Det förekom ingen debatt.

Jag kom i oktober 2003 och satte i gång med liv och lust för att få de här människorna att börja samarbeta. Det var ingen gigantisk organisation. Det var 130–140 personer och cirka 200 miljoner i budget. Det var alltså som ett större regionmuseum i Sverige.

Helt i linje med mitt uppdrag skapade jag alltså denna nya organisation. Sedan satte vi i gång med byggsaken.

Den här debatten utgick lite grann från omhängningsen som betraktades som ett slags symbol för att det hade kommit en vandal till Norge som skulle förstöra. Den togs alltså som det symboliska uttrycket för den misshandel som skulle kunna ske i framtiden. Men min styrelse stödde mig till hundra procent. Man var alltså glad att det äntligen kom i gång. Man var glad att denna organisation började fungera. Vi flyttade samman i ett kontor. Det hade tidigare varit spritt på sex platser. Min styrelse avfärdade dessa kritiker som ”tullingar”, som det heter på norska, det vill säga ungefär tosingar som det heter på skånska. Man sade att det skulle blåsa över. Jag fortsatte mitt uppdrag med liv och lust.

Men sedan hände det att en högerpolitiker i Oslo som också satt med i kulturutskottet i Stortinget ställde en direkt fråga till den då nyblivne kulturministern Trond Giske. Då förstod min styrelse att det hade gått politik i den här saken, och då blev man väldigt ängslig. Den här ängsligheten gjorde att man ville backa. Man ville alltså ge kritikerna någonting så att de blev tysta.

Jag menar då att det infann sig en självcensur här som var förödande för utvecklingen. Det har också visat sig att det dessvärre blev så. Det stannade upp mer eller mindre. Jag var i Oslo i går och tittade igenom utställningen, och den är i princip återförd till så som den var tidigare. Man har inte heller kommit i gång med en arkitekttävling.

En sådan självcensur kan säkert utvecklas väldigt snabbt. Då finns det bara ett val i en sådan situation, menar jag, eftersom detta är ett väldigt specifikt uppdrag. Antingen går styrelsen, eller så går ledningen. Jag bestämde mig då för att gå.

Nu fanns det inga politiker i min styrelse. Det var ingen politiker som utsattes för andra politikernas press. Så var det inte. Det kan ju också ske. Det har skett i andra fall där jag har jobbat med politiker direkt i styrelsen. Här var det inte så, utan här var det bara så att min styrelse förstod att det nu hade kommit till en sådan hög nivå att man var rädd för att gå vidare. Det här är ett fall som är ganska specifikt, och jag hoppas att det inte ska kunna hända i Sverige.

Men jag skulle vilja komma in på en annan sak som avslutning när det gäller detta med självcensur och censur med tanke på att svenskt kulturliv nu alltmer kommer att bli beroende av sponsorer framöver, även för sitt löpande program och sin så kallade kärnverksamhet, om man ska ha en hög ambition på konstinstitutionerna i Sverige.

Det har varit ett par diskutabla utställningar redan i Sverige. De ligger lite grann tillbaka i tiden. Dels var det Coca Cola-utställningen på Nationalmuseum, dels var det en japansk utställning på Moderna museet där man visade produkterna tillsammans med konstverken. Det blev en debatt i pressen, och det var kanske lite överdrivet i båda fallen. Men det visade ändå på en nyhet som hade kommit till Sverige.

Nu är sponsring fortfarande rätt så mycket i sin linda i Sverige om man jämför med många andra länder ute i världen. Det finns ett stort, starkt behov av att skapa en balans här, så att man vet vem som står för pengarna och vem

som står för innehållet. Det handlar om att gentjänsterna anpassas så att de inte dränerar institutionerna på andra sätt.

Politik är egentligen väldigt enkelt. Det är rakt på sak, och det är oftast ute i pressen omedelbart. Pressen tycker om det.

Det här är en balans, det här är ett arbete framöver som är betydligt mer sofistikerat och mycket mer subtilt. Det handlar om ett slags risk för censur eller självcensur där vi kan hamna i situationer som jag tror kan bli väldigt besvärliga för institutionerna.

Det är någonting som både mottagaren, institutionen, och sponsorn, givaren, måste lära sig att hantera.

(Applåder)

Barbro Thomas: Jag tackar för inbjudan. Jag ska försöka belysa de här frågorna ur ett biblioteksperspektiv. Det handlar om hur det står till med friheten, om biblioteken idkar självcensur. Och så skulle jag också vilja peka på gränsdragningen mellan censur, urval och självcensur.

Emellanåt anklagas biblioteken för att idka censur. Då värjer man sig och säger att det gör man inte alls och att det är frågan om urval. Man gör ett urval. Då finns det vissa försök att göra avgränsningar mellan vad som är urval och vad som är censur.

Med urval menar man då, enligt en allmänt vedertagen definition, en positiv handling. Man beaktar värden och kvaliteter hos en bok till exempel för att införskaffa den. Censur däremot är ett negativt urval. Man letar efter skäl att förbjuda eller rensa ut ett verk. Det här förefaller ju någorlunda enkelt, även om det inte är alldeles invändningsfritt. Det förefaller betydligt enklare att definiera det här begreppet än att komma åt begreppet självcensur. Det är väldigt svårt att se sina egna värderingar och sina egna fördomar, som vi alla vet.

I vilken omfattning självcensur förekommer i det svenska biblioteksväsendet är väldigt svårt att avgöra. Jag gissar att det förekommer, men i vilken omfattning har jag ingen aning om.

Jag skulle också vilja peka på ett fenomen som man också skulle kunna fundera över. Frågan om censur i bibliotek rör uteslutande folk- och skolbibliotek. Det är väldigt sällsynt att man diskuterar censur i de akademiska biblioteken, hur det nu kommer sig, men så är det.

Frågan om censur i bibliotek har debatterats väldigt livligt både i USA och i Storbritannien. Organisationen American Library Association och Library Association i Storbritannien, numera CILIP, har gett ut pamfletter, broschyrer, artiklar, rekommendationer och så vidare. Men den svenska diskussionen har varit väldigt liten och nästan inte alls förekommande. Det har förekommit vissa fall där lokala politiker har blandat sig i en bokurvalsprocess, och bibliotekarierna har reagerat med harm. Mitt intryck är att den sortens incidenter har minskat.

Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att folkbiblioteken vilar på en väldigt lång bildnings- och folkbildningstradition. Den går tillbaka till början av 1900-talet och de författningar som instiftades med anledning av statsbidrag till folkbibliotek som sedan gick i graven 1965 med den omstöpning av statsbidragen som då skedde.

I dessa författningar, som finns i olika versioner fram till 1965, sägs det att biblioteken, för att de ska komma i åtnjutande av statsbidrag, ska ha ett allsidigt bokbestånd och tillgodose olika intressen. Men om Statens biblioteksbyrå, som det hette på den tiden, icke finner att bokbeståndet är av tillfredsställande beskaffenhet ur moralisk eller konstnärlig synpunkt kan man dra in anslagen om inte biblioteket ställer sig till efterrättelse.

Vidare sägs i de här författningarna att det är biblioteksstyrelsens ansvar att se till att man inte sätter skadlig litteratur i händerna på unga och omogna läsare. Här finns det alltså en begränsning inom tryckfrihetens gränser.

Om man tittar på moderna rättesnören, till exempel bibliotekslagen, säger de inte någonting om den här saken. Däremot finns det en passus i Unescos folkbiblioteksmanifest som säger att folkbibliotekens samlingar och utbud av tjänster inte ska vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar. Om detta råder en väldigt stor konsensus i västliga demokratier, men däremot har det visat sig att det inte är alldeles lätt att leva upp till den här principen och tolka den på ett konsekvent sätt.

Det finns många exempel i USA. Arne Ruth har redan nämnt Joyces *Odysseus* som ansågs obscen och var förbjuden under lång tid. Det finns många andra exempel. Jag ska bara ge några.

Fanny Hill som kom ut första gången i mitten av 1700-talet har varit bannlyst åtskilliga gånger. Skälet var att det var obscen. Den friades 1966.

Rousseaus *Bekännelser* beslagtogs av tullen 1929. Den ansåg skada den allmänna moralen men friades 1966.

År 1954 konfiskerades Lenins *Staten och revolutionen* för att den var subversiv.

Två skoldistrikt i Kalifornien förbjöd 1989 *Rödluvan*. Det är så att huvudpersonen kommer med mat och vin till mormor, och bruk av alkohol är olämpligt.

Hukleberry Finn och *Onkel Toms stuga* har åtskilliga gånger konfiskerats på grund av uttrycket nigger. Parentetiskt kan jag nämna att ett fenomen som kan inträffa och som går under benämningen *cleaning*. Man tar nämligen bort de anstötliga orden eller vad det nu kan vara, och detta finns det många exempel på.

Stamkunden i det här sammanhanget är *Lady Chatterley*, som ett otal gånger har varit konfiskerad, indragen, utrensad och föremål för åtskilliga osedlighetsmål fram till 60-talet.

De här exemplen har några år på nacken, men tro inte att det är historia. I ett av de senaste numren av Svensk Bokhandel kan man läsa en notis med följande innehåll: Susan Patrons bok *The Higher Power of Lucky* fick det

väldigt prestigeladdade barnbokspriset the Newbery Medal alldeles nyligen. Det har nu vållat en upprörd debatt. Huvudpersonen hör en annan karaktär säga att hans hund blivit biten i pungen av en skallerorm. Detta har lett till en upprörd debatt. Boken har rensats ut från många bibliotekshyllor.

Om man tittar på andra exempel från andra håll i världen ser man att det har förekommit flera fall i Österrike, Frankrike, Tyskland och Kanada, där man inte har införskaffat böcker som förnekar att Förintelsen har ägt rum. Jag tror att vi har haft något sådant fall också i Sverige. Det här är en form av självrensning. Det är en fråga som är väldigt delikat. Det är inte enkelt. Men varför skulle det vara det?

Skälen till att man inte skaffar en bok eller drar in den kan vara osedlighet, hädelse, politiska skäl, homosexualitet, nakenhet, ovårdat språk, abort, droger, våld, självmord, hets mot folkgrupp, och det finns fler skäl. Sammanfattningsvis är skälen sex, politik och religion. Under senare år har vi fått en tyngdpunktsförskjutning från sex till religion.

De här exemplen rör, som jag sade tidigare, i huvudsak folk- och skolbibliotek. Hur går det då till när man utför den här processen? Det kan ske på två sätt.

Det första är att en upprörd föräldraopinion, biblioteksbesökare, religiös eller politisk påtryckningsgrupp, staten genom lagstiftning eller lokala politiker kräver att en bok ska avlägsnas från bibliotekshyllan. En förklaring till att det är så många fall i USA kan vara att många amerikanska bibliotek är beroende av privata pengar, av donatorer, och man biter inte den hand som föder en. Det kan skapa en beredskap att icke skaffa in eller att rensa ut det som väcker anstöt.

Det andra sättet att förhindra att böcker kommer in på biblioteken är att se till att de inte köps in. Man kan upprätta olika lokala principer för att se till att ditten eller datten inte ska finnas i hyllorna. Jag ska nämna två exempel, ett av vardera sorten, som har förekommit på de svenska biblioteken.

1956 kom Agnar Mykles *Sången om den röda rubinen* ut. Den vållade en ganska rejäl diskussion i Norge. Det blev rättssak. Så småningom frikändes Mykle, men han var då en knäckt person. Boken köptes inte in av svenska bibliotek. Jag vet inte om det är sant, men det påstås att den köptes in på norska på vissa håll för att man åtminstone skulle ha en garanti för att det var en bildad läsekrets som tog del av den.

Det andra exemplet är en aktiv handling där man gjorde en utrensning är från det radikala 70-talet. Den lilla söta barnboken av Helen Bannermann, *Lille svarte Sambo*, om pojken med krulligt hår, tjocka läppar och guldörhängen, rensades ut därför att den ansågs förlöjliga en folkgrupp. Det var en stor rensningsaktion.

Jag ska nämna ett exempel från Storbritannien, en mycket uppmärksam historia 1986, nämligen *the news international publications ban*. Ett antal kommuner anmodade folkbiblioteken att säga upp prenumerationerna på de tidningar och tidskrifter som publicerades av News International. Det var The Times, Sunday Times, Times Literary Supplement, The Sun och News of

the World. Aktionen var en sympatiåtgärd för fackföreningarna i den konflikt som hade uppstått i samband med att tidningsproduktionen skulle flyttas. Det ledde till en stor strejk som fick många avskedanden till följd. Det var en politisk sympatiåtgärd där det genomgående var Labourledda kommuner som agerade. Det blev en lång och komplicerad rättshistoria. Kulturministern var rådvill och Library Association var plågat. Jag tror att det till slut var The Times som drog saken inför rätta för att pröva huruvida man hade brutit mot *Public libraries and museums act*.

Jag skulle vilja peka på ytterligare en variant av hur man kan bete sig för att undvika ett eller annat, nämligen slutna samlingar eller, som det populärt kallas, giftskåp. Jag ska nämna ett exempel, men det finns många. Finland var under efterkrigstiden under rätt stark press från Sovjetunionen. Med detta följde att biblioteken följde det sovjetiska mönstret. Man uteslöt nämligen politiskt inkorrekt material, det vill säga antisovjetiskt material. Det var inte så att det inte fanns, men det ställdes undan och var inte tillgängligt. Exempel i Sverige är vissa av Agnes von Krusenstiernas romaner som stod i det så kallade giftskåpet. Det är nu länge sedan, men varje tid har sina giftskåp.

De exempel som jag har gett förefaller kanske komiska eller åtminstone ganska främmande i svensk biblioteksmiljö. Men, som sagt, varje tid har sina värderingar, och allting går igen när man har slagit sig till ro. Härförleden kunde man i Biblioteksbladet nr 2 för i år läsa en artikel om att biblioteket i Broby har blivit JO-anmält. Anmälaren är en man som anser att han har diskriminerats när han stoppats från att använda Cruiser, en mötesplats för homo-, bi- och transsexuella personer. Biblioteket har blockerat sajten efter det att besökare klagat över grova nakenbilder. Detta exempel har kanske inte en direkt konstnärlig dimension, men det illustrerar ändå att saken ingalunda är enkel.

Ordförande Siv Holma (v): Vi tackar Barbro Thomas för redogörelsen. Samtliga inledare har hållit tiden mycket elegant. Vi har nu möjlighet till en kaffepaus. Det är viktigt att vi alla återsamlas här klockan 10.30, då det blir möjlighet för riksdagens ledamöter att ställa frågor.

(Paus)

Ordförande Siv Holma (v): Det är dags att återuppta den offentliga utfrågningen. Vice ordföranden i kulturutskottet, Cecilia Wikström, ställer den första frågan. Därefter går vi efter partiordningen Socialdemokraterna, Moderaterna, Centern, Kristdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Vice ordförande Cecilia Wikström (fp): Fru ordförande! Först av allt skulle jag givetvis vilja tacka er som har hållit så intressanta och spännande, rentav besjälade introduktionstal till frågestunden. Det har varit mycket givande.

Frihet är det bästa av ting. Det vet vi alla. Det är egentligen det som är parollen för hela denna utfrågning. Jag vill gärna ge en kort introduktion till hur utfrågningen kom till. När vi återsamlats här i riksdagen efter valet sade vi ganska snart till varandra att det som skett vid Berlins Staatsoper, där Mozartoperan *Idomeneo* ställdes in, är förfärligt. Vi var snart inne på diskussionen hur det ser ut i Sverige. Då kom de exempel fram som Siv tog upp inledningsvis om vad som har skett här hemma. Arne Ruth har på ett föredömligt sätt lyft fram de historiska perspektiven och också den internationella utblicken.

Min fråga är egentligen alldeles för stor och alldeles för smal på samma gång: Hur ska vi i framtiden säkerställa yttrandefriheten, detta det fria ordets grundprincip, central för varje människa och för all demokratiutveckling? Vilken är politikernas och de politiska partiernas roll? Hur kommer myndigheterna in? Hur kommer de konstnärliga institutionerna och inte minst varje konstutövare in i den diskussionen och i det sammanhanget?

Yttrandefriheten och tryckfriheten är grundlagsskyddade i vårt land, och vi vet att diskussionen omkring grundlagen pågår just nu. Ibland tror jag att vi tar de här friheterna för givna i vårt land, de friheter som människor världen över kämpar för – med livet som insats på sina håll. Personligen har jag funderat mycket över om det inte är dags att vi inrättar ett yttrandefrihetsbistånd för att lyfta fram oliktankande i totalitära och diktatoriska stater och ge dem röst och utrymme.

Men tillbaka till min fråga: Hur säkerställer vi yttrandefriheten och den konstnärliga friheten med utgångspunkt i det som ni har sagt här om hur det fria ordet, konsten och litteraturen inte kan begränsas eller tystas? Hur vill ni som har hållit era introduktioner formulera vårt uppdrag som beslutsfattare för att säkerställa detta i framtiden? Var finns utmaningarna och riskerna?

Arne Ruth: Det jag försökte säga är att det inte finns någon för evigt erövrade rättighet på den här punkten. De politiska förhållanden som bottnar i spänningar i samhället av olika slag och var gränserna för yttrandefriheten går är aldrig förutsägbara. Det kommer att påverka också riksdagens ledamöter i ert arbete. Det är helt enkelt en realitet som alla måste inse.

Den säkerhet man kan ha ligger dels i de regelsystem som finns, det vill säga hur författningar ser ut här och i andra länder, dels i att det finns en mycket tydlig diskussion om sådana här frågor. Yttrandefriheten är grunden för vår offentlighet. Jag är kritisk mot min egen yrkeskår på den här punkten. Den här typen av frågeställningar borde ha ett helt annat nyhetsvärde både nationellt och internationellt.

Jag ska ta ett exempel. I förra veckan avgjorde en fransk domstol huruvida den franska satiriska tidningen Charlie Hebdo skulle straffas för att ha publicerat några av Jyllands-Postens karikatyrer. Utgången var på intet sätt säker, men tidningen frikändes. Det är inte säkert att detta kommer att bli den sista laginstansen; det kan hända att det kommer att överklagas. Eftersom jag är intresserad av dessa frågor följde jag självklart den danska bevakningen av detta, som naturligtvis var mycket omfattande, och jämförde med den upp-

märksamhet det fick i svenska medier, där det minst av allt var en förstasidesnyhet. Ändå var detta ett mycket viktigt domslut. Det handlade helt enkelt om huruvida en yttrandefrihet av det slag som Jyllands-Posten gjorde anspråk på ska vara en dansk angelägenhet eller en universell angelägenhet i fortsättningen.

Jag hoppas att det framgick av vad jag sade att oavsett vad man tycker om Jyllands-Posten politiskt – man kan kritisera den på många sätt – är jag entydig anhängare av rätten att publicera den typen av konstverk. Karikatyrer är konst. Det är en mycket viktig del av yttrandefriheten. Det kan inte betraktas som en nationell angelägenhet.

Jag tycker att det finns anledning att jämföra amerikansk praxis med europeisk när det gäller yttrandefrihet. Som jag sade har demokratier väldigt olika lagstiftning och väldigt olika traditioner på den här punkten. Det beror på att yttrandefrihetens gränser i själva verket har avgjorts i en historisk kamp som en del av etableringen av demokrati. Demokratien har inte utvecklats på samma sätt överallt, utan det är nationella paradigmer på denna punkt.

Den amerikanska definitionen av yttrandefrihet har också kommit till genom en kamp, men det finns en grundregel som är mycket kontroversiell utifrån vår utgångspunkt. Det mest berömda exemplet på detta är en demonstration som högerextremister, bland annat Ku Klux Klan, skulle genomföra i slutet av 70-talet i en stad i Illinois som heter Skokie. De ville genomföra en demonstration som skulle förneka Förintelsen och förlade den till ett område där det bor judar. De gjorde det alltså så provocerande som möjligt. Det går att förstå varför man försökte stoppa det juridiskt. Men en domstol godkände demonstrationen. Den amerikanska lagstiftningen lämnar möjlighet att göra så. Av andra skäl genomförde högerextremisterna inte demonstrationen, men de hade alltså rätt till det.

I amerikansk rättspraxis är det kriterium som finns, till exempel när det gäller rasistiska utspel, att det finns en *clear and present danger*, som det heter. Om någon på en öppen plats, till exempel ett torg, ropar "Elden är lös!" tittar sig folk runtomkring och ser att det inte finns någon eld. Sedan fortsätter vardagslivet. Men ropar någon "Elden är lös!" på en fullsatt teater eller biograf utbryter panik. Där finns en *clear and present danger*. I sådana situationer är det förbjudet att komma ett sådant utrop. Det kriteriet gör en mycket bra avskillnad mellan vad som ska tillåtas och inte. När det gäller hemsidor där man pekar ut homosexuella och uppmanar till våld emot dem kommer man mycket nära *clear and present danger*. Det räcker till exempel att se vad som har hänt i Göteborg, där homosexuella har mördats och där det har funnits en sådan här bakgrund.

Men i många andra fall i Europa är det inte *clear and present danger* det handlar om. Självt är jag motståndare till idén om förbud mot förnekande av Förintelsen. Den frågeställningen måste kunna vara föremål för en allmän diskussion. Man ska mycket väl kunna frysa ut de personer som ger uttryck för en sådan samhällsuppfattning; det kan ha en social kostnad. Men det ska

inte vara juridiskt förbjudet, som i Österrike. Historikern David Irving fängslades när han besökte landet, fast han nu är frigiven.

Det finns en förvirring omkring de här kriterierna, som handlar om att erfarenheterna i olika länder ser så olika ut och att det är historiska paradig som bestämmer var gränserna ska gå. I EU blir det en ännu större förvirring, därför att rättspremisserna i dag är gränsöverskridande. Därför måste vi i Sverige definiera vad som är den rimliga utgångspunkten för våra kriterier och hur vi sedan ska tillämpa detta på den internationella nivån.

Sune Nordgren: Jag vill bara kort haka på det som Arne omedelbart kom in på, frågan om vilka som bär ansvaret och så vidare. Yttrandefriheten måste erövrats på nytt och på nytt. Jag tror att det blir väldigt farligt – också i Sverige – om man ser den som en självklarhet. Den är ingen självklarhet, inte ens här, utan måste erövrats på nytt. Det kan vara en lång process, men det kan också gå väldigt snabbt. Jag tror att det i Sverige mer handlar om en lång process.

Jag tänker naturligtvis på medierna, det som tidigare kallades för den tredje statsmakten. Mediernas roll är ofantligt viktig. Med tanke på hur medierna, framför allt pressen, nu transformeras är naturligtvis det första uppdraget för politikerna att slå vakt om en fri och varierad press. Vi ser dels infantiliseringen av kvällspressen, dels massor med gratistidningar som är tämligen okritiska. Det finns kanske krönikörer som yttrar sig om det ena och det andra, men det är en tämligen okritisk press som nu ersätter mycket av den press vi hade tidigare. Det är färre och färre i Sverige som har en dagstidning. Det rasar väldigt snabbt. Där är en av de främsta barriaderna när det gäller att slåss för yttrandefriheten.

Tobias Barenthin Lindblad: Jag ska också fatta mig kort. Konsensustänkandet hålls väldigt högt i Sverige, har jag märkt. Att debattera och ha olika åsikter anses traditionellt i Sverige vara ganska ofint. Många svenskar är konflikträd- da. När jag hör uttryck som ”vi måste tala med en röst” blir jag alltid skeptisk. Konsensustänkandet är kanske debattens värsta fiende och i förlängningen kanske också en av demokratins värsta fiender. Avvikande eller annorlunda åsikter är någonting ofint och ska helst inte komma till tals. Jag vill påminna alla här om att yttrandefriheten inte är till för att skydda det som just du tycker om, utan för att skydda det som just du ogillar.

Vice ordförande Cecilia Wikström (fp): Kolossalt klokt sagt! Vi är här för att skydda det vi ogillar. Det är precis så det är, det håller jag med dig om. Det finns en stor sprängkraft i litteraturen, i konsten, i allt det som bär frihetens tecken. Varje form av censur måste vi givetvis motarbeta. Jag minns hur det var, Barbro Thomas, när jag som ung tonåring på 70-talet i Norrbotten var tvungen att ha en särskild lapp från skolbibliotekarien att jag skulle få läsa Pär

Lagerkvist och Edith Södergran för att få låna ”de där böckerna”. Det är ingen avlägsen tid.

Jag vill knyta an till det som Arne Ruth sade tidigare om yttrandefriheten när vi hamnar på den yttersta marginalen. När det är fråga om något som är nära hets eller som kanske rentav är hets är det inte yttrandefriheten som är rättesnöret utan hetslagstiftningen. Hur ser ni på distinktionen mellan den grundlagsskyddade yttrandefriheten och den konstnärliga friheten å ena sidan och hetslagstiftningen å den andra? Har ni någon kort tanke om det? Jag tror att den diskussionen är väl så viktig i detta sammanhang. Talar man om homosexuella och förnekandet av Förintelsen och så vidare är det faktiskt det lagrummet vi ska använda.

Arne Ruth: Jag tror inte att det finns ett entydigt svar på den frågan. Det handlar om två rättsprinciper som står i konflikt med varandra. Varje fall är egentligen annorlunda än alla tidigare fall. Hetslagstiftningen måste bestämmas i rättspraxis i domslut, men sammanvägningen med yttrandefriheten är det som domstolen måste ta ställning till i avgörandet om det ska gå till rättegång eller hur domslutet ska utfalla. Men det är också självklart någonting som måste utsättas för en allmän diskussion och granskning, både i riksdagen och i våra medier. Den här typen av frågor förtjänar en större plattform i vår offentlighet än den har i dag.

Det handlar om det jag inledningsvis talade om, de nationella olikheterna på denna punkt. Det är klart att den svenska lagstiftningen och rättspraxisen har varit präglad av föreställningen om homogenitet i landet. Religionen har varit ett entydigt kristet paradig. Vi lever i dag i ett samhälle med väldigt olika värderingshorisonter där vi måste hitta metoder att leva tillsammans med varandra. Risker är stor att till exempel hetslagstiftningen kan användas för att begränsa yttrandefriheten.

Yttrandefriheten och rättighetsfrågor över huvud taget måste i grunden utgå från individuella rättigheter. Det ska inte vara grupprelaterade eller kollektivt burna rättigheter som avgör den typen av frihetsfrågor. Det faktum att man råkar vara född med en viss religiös bakgrund betyder inte att man ska räknas till den miljön i vad man gör och säger.

Som jag sade inledningsvis är jag för min del, om man tar den konstnärliga dimensionen, övertygad om att en av de viktigaste förändringarna över huvud taget under överblickbar tid är att personer med så kallad muslimsk bakgrund erövrar rätten att självständigt förhålla sig till den religiösa symbolik som de så att säga har i sitt historiska arv. Det ska till exempel inte finnas några begränsningar i en demokrati för hur man ska använda Koranen jämfört med hur man kan använda Bibeln. Det ska inte finnas någon sådan diskriminering. Det paradoxala är att man i själva verket har kommit att motivera begränsningarna i rätten att konstnärligt utnyttja Koranens symbolik med att det skulle handla om diskriminering. Det är precis tvärtom. Jämfört med muslimer har vi som har kristen eller judisk bakgrund privilegier. Det finns inga sådana begränsningar i de två religionerna eller i deras praxis i dag.

Anne Ludvigsson (s): Tack för mycket intressanta och tänkvärda inlägg. Frågan behöver verkligen debatteras, både i Sverige och i övriga världen. Samtidigt känner jag att det är viktigt att vi politiker idkar självkritik och är vaksamma när det gäller att lägga sig i, precis som flera av er har påpekat, och att vi funderar noga över vad sponsring kan leda till och vad det finns för risker med det när det gäller yttrandefriheten.

Min fråga handlar om hur det ser ut i samhället i dag, framför allt i Sverige. Har ribban för vad som är tillåtet för olika grupper att angripa – föräldragrupper, demokratiska och odemokratiska grupper – höjts på senaste tiden i Sverige? Jag tänker just på dem som angriper den konstnärliga friheten. Om det är så, hur påverkar det då yttrandefriheten? Flera av er har pratat om att man måste vara självkritisk, men när går självkritiken genom yttre tryck över i självcensur? Det skulle vara intressant att höra era funderingar om den frågan.

Barbro Thomas: Det är en svår fråga. Men i någon mening har ribban naturligtvis höjts, därför att vi har blivit mer toleranta – eller vilket uttryck vi nu vill använda – för vissa fenomen. Vi har haft olika debatter under årens lopp; på sin tid handlade det om videovåldet. Jag ska inte säga att det var harmlöst, men jämfört med vad som senare har kommit ut på marknaden förefaller det oskyldigt. Det är klart att ribban höjs, men det är också så att varje tid har sina värderingar och sin definition av hets mot folkgrupp. Det kan vi inte göra så mycket åt.

Jag tycker att det som är viktigt är att man för en öppen och självkritisk diskussion. När det gäller biblioteksbestånden har vi en del ganska svåra frågor. Det var till exempel mycket lättare när det bara fanns böcker och tryckt material. Nu har vi ett utbud via nätet som är svårt att stänga av. Exemplet jag nämnde med homo-, bi- och transsexuella sajter med avancerade nakenbilder som väcker anstöt är naturligtvis en svår fråga att hantera. Vad man måste värja sig emot och verkligen föra en öppen och kritisk diskussion om är fall av typen *news international publications ban*, som jag nämnde. Där gjorde man ett direkt partipolitiskt ingrepp för något som man inte behagades av.

Det är oerhört svåra frågor. Varje tid har sina värderingar och sina giftskåp. Som sagt: Vi behöver en öppen och självkritisk diskussion – upp på bordet med frågan! Tyvärr förekommer det inte så mycket diskussioner, utom lokalt, om vad man ska tillåta på nätet och vad man ska tillåta att folk får ta del av. Var går gränsen för vad ett offentligt bibliotek ska tillhandahålla? Det här är en betydligt svårare fråga än att avgöra om den eller den romanen håller kvalitetsmålet. Det senare är en diskussion som vi har ägnat mycket tid åt, som förefaller onödigt med tanke på dagens problem.

Astrid Assefa: Det finns en risk för självcensur inom kulturinstitutioner med de krav som ställs på oss att nå så stor publik som möjligt. Någon har sagt det redan i dag. Risken är att vi gör minsta gemensamma nämnarens utställningar eller teaterföreställningar för att nå så många som möjligt. Det är viktigt att det finns utrymme för experiment och att de inte alltid ger pengar tillbaka. Det kan finnas stor risk för självcensur när vi har kraven på oss att alltid nå så många som möjligt.

Arne Ruth: Självcensur är en faktor som är besvärlig att komma åt, eftersom den inte registreras någonstans. Det är tillfälligheter som avgör om det blir känt att någon censurerar sig själv. Jag tror att vi om vi tittar oss själva djupt i hjärtat kan konstatera att vi många gånger har gjort så. Jag utgår också från mig själv som publicist. Det har hänt ett rätt stort antal gånger att jag har avstått från att göra saker av skäl som i efterhand betraktat är ganska ömkliga. Man tar så att säga taktiska hänsyn i ett visst ögonblick och fattar ett beslut. Självcensur är en naturlig mänsklig instinkt som i någon mening också handlar om att man inte vill skapa fiendskap i onödan.

Vad man inte ska glömma i det här fallet – om man tycker illa om självcensur, vilket jag alltså gör av princip – är att det finns hotbilder i dag som leder till självcensur. Det är klart att det som hände på Berlinoperan var förkastligt, men det var inte hämtat alldeles ur det blå. Det handlade helt enkelt om rädsla för våld. Man kan till och med säga att teaterchefen inte bara såg till sina egna intressen utan också tog hänsyn till publiken och avstod från att utsätta den för ett riskmoment som inte går att beräkna.

Jag hade ett samtal här ute under kaffepausen med en besökare som arbetar på Kulturhuset och som berättade om hur mycket hot som finns i den dagliga verksamheten på Kulturhuset. Detta är en av de dimensioner när det gäller censur som är svårast att komma åt. Man kan inte bara moralisera över självcensuren. Det finns ett egenintresse i att se till att man inte blir utsatt för hot och våld.

Journalister blir ibland utsatta för hot. Jag har blivit det vid några tillfällen under min tid på Dagens Nyheter. Man vet aldrig hur allvarligt man ska ta dem. Det som journalister i viss mån har lärt sig att göra, när det gäller till exempel hotet från motorcykelgäng, är att skapa en kollegial solidaritet. På Irland uppstod en konflikt sedan en journalist som hade sysslat med undersökande journalistik om maffiaverksamhet blev mördad. Det ledde till att kolleger samlades för att föra vidare den undersökningen. Det var alltså inte en person utan många som delade på risken.

Detta är en metafor över huvud taget för hur ett samhälle måste fungera om det finns våldshot i botten, vare sig man är riksdagsledamot eller någonting annat. Politiker är i dag utsatta för hot. Jag tror att vi kanske måste hitta nya metoder och säga att vi mycket tydligt markerar att vi gemensamt är villiga att bära risker i stället för att det bara är enstaka personer som är de särskilt utsatta.

Anne Ludvigsson (s): Jag har en kort fråga som återknyter till min förra frågeställning. Har de hot som ändå förekommer – vi vet att vi politiker ständigt utsätts för dem – ökat, och har de blivit grövre, eller hur ser det ut? Är de oförändrade jämfört med tidigare?

Arne Ruth: Jag har inte någon möjlighet att mäta graden av hot. Men mitt intryck är möjligen att det har ökat. Det har kanske att göra med att motsättningarna i vårt samhälle är tuffare än vad de har varit.

Den svenska kompromissbenägenheten kan man tycka bra eller illa om. I grund och botten tycker jag ganska bra om den därför att det har varit möjligt att hitta politiska lösningar även i fråga om mycket kontroversiella saker.

I dag finns det värdekonflikter som är mycket svåra att lösa kompromissvägen därför att det finns grupper som ställer absoluta krav. Det skapar nya svårigheter för politiska församlingar över huvud taget. Det går inte att diskutera sig fram till en lösning.

Dessutom är Sverige i dag ett mycket tuffare klassamhälle än det var när jag växte upp. Det är sociala motsättningar som lägger sig ovanpå dessa andra motsättningar, och de går att utnyttja ideologiskt.

Jag tror att vi får inse att vi lever i ett samhälle där det är tuffare villkor. Och då är risken större för att somliga grupper eller personer tar till hot för att nå sina mål.

Mats Johansson (m): Jag trodde att någon vid det här laget skulle ha nämnt filmcensuren som ett exempel på hot mot yttrandefriheten. Vi är några partier som i decennier har försökt avskaffa filmcensuren i Sverige. Men det verkar gå trögt, trots att Biografbyrån vill avskaffa sig själv.

Mina frågor gäller två aktuella svenska exempel. Jag undrar om de inledande talarna har något klokt att säga bland annat om den här läraren som fick sparken ganska nyligen för att han hade varit på en förintelseförnekarkonferens. Det finns fler exempel på människor med fel åsikter som får sparken i Sverige nu. Har vi infört *Berufsverbot* i Sverige? Det är min ena fråga.

Den andra frågan gäller något som har börjat avhandlas i en annan lokal i detta hus just i dag, nämligen konstitutionsutskottets granskning av den förra regeringens stängning av servern som länkade till Muhammedteckningarna. Var det försvarbart? Fanns det en *clear and present danger* där som gjorde det nödvändigt? Och Laila Freivalds ska höras i nästa vecka, så det blir spännande.

Arne Ruth: På den sista frågan måste jag svara att varje politiskt ingrepp av det slaget måste kritiseras. Det ska alltså inte vara en uppgift för någon i regeringen att avgränsa vad medborgare får ta del av.

Den andra frågan gällde min uppfattning om i vad mån till exempel en offentliganställd lärare ska få delta i en konferens av detta slag och fortsätta sitt arbete. Det avgörs av huruvida denna lärare i sin undervisning tillämpar en

sådan utgångspunkt eller inte. Gör han eller hon inte det kan man inte på en sådan grund avskeda en sådan person i ett offentligt system. Det är min uppfattning.

Mats Johansson (m): Jag har en ganska allmän fråga. Är det någon som ser några hot växa fram nu när det gäller lagstiftning, alltså inte själv censur utan ny lagstiftning? Jag är själv bekymrad över planerna på ny tryckfrihets- och yttrandefrihetslagstiftning, att man av rationella skäl skulle slå ihop dessa lagar.

Det är naturligt för oss med publicistisk bakgrund – eller hur Arne Ruth – att ana ränker här. Börjar man att tafsa på grundlagarna genom att förebära rationella skäl har vi skäl att dra öronen åt oss på något sätt.

Barbro Thomas: Jag har inte någon bestämd uppfattning om tryckfrihetslagstiftningen och huruvida vi är på väg mot en skärpning.

Men jag skulle vilja peka på en annan fråga som faktiskt är en begränsning i fråga om tillgången till information för gemene man. Det gäller upphovsrättsfrågorna. Det står inte på dagordningen i dag, men jag skulle ändå vilja ta upp den frågan. Så länge den frågan inte fått en rimlig lösning är den ett väldigt stort hinder för att ge tillgång till en del material. Jag ska ta ett konkret exempel.

I slutet på 70-talet fick KB i uppdrag att mikrofilma den svenska dagspressen. Det var beräknat att det skulle ta 15 år, men det är fortfarande inte avslutat. Det kommer att ta minst 15 år till innan man har nått botten.

Det visar sig att det som står i tidningen inte alltid är sant. Men däremot är det ofta väldigt intressant. Det är en viktig del av nutidshistorien.

Jag kan säga att KB:s mest utnyttjade lokalyta är den så kallade mikrofilmsläsesalen som finns längst ned under de publika utrymmena. Där är varje läsapparat ockuperad från morgon till kväll av studenter, forskare och vanligt folk, hela samhället. Där finns nämligen all dagspress tillgänglig – den som är mikrofilmad.

Mikrofilmning är en oerhört tung, mödosam, tråkig och osexig procedur. Att läsa mikrofilm i läsapparat är inte heller så kul. Nu finns det allra mesta på nätet. Och det finns visioner om en digitalisering i stället för mikrofilmning. Det skulle göra detta läsande både roligare och lättare. Men det går inte. Och det är upphovsrättsfrågorna som lägger hinder i vägen för att man ska kunna lägga ut denna information på nätet.

Detta är ett exempel. Jag skulle kunna rada upp många andra. Men här finns det ett praktiskt bekymmer, ett hinder för hur en viss typ av material, det skyddade materialet, inte kan göras tillgängligt på ett sätt som man kanske skulle önska.

Solveig Ternström (c): Jag skulle vilja ställa en fråga till Astrid Assefa. Vi kommer ju från samma konstart. Och frågan är om man ska stå på vargens

sida eller om man ska stå på den sårade fårskallens sida. Jag ska ta ett exempel för att försöka få fram denna fråga på ett enkelt sätt.

I slutet av 60-talet stod jag på Dramatens scen och spelade i pjäsen *Tidig morgon* av Edward Bond. Det var en mycket spännande pjäs. Jag kommer inte riktigt ihåg vad den egentligen handlade om. Men den handlade om människors kannibalism på många olika områden. Och vi gestaltade den mycket konkret, det vill säga att vi högg av våra armar och åt upp dem. Det var en ganska ruggig historia. När vi repeterade tyckte vi att det var festligt. Och som ung människa tycker man att sådant är jättekul.

Sedan kom premiären då vi fick möta publiken. Och publiken reagerade våldsamt. Anders Österling, poet och akademiledamot, som satt i publiken reste sig upp och vrålade: Detta är skamlöst.

Allt avstannade. Jag var ganska ung då och mottaglig som man är när man är ung. Jag hade precis huggit av en arm och står och käkar på den. Och jag tittar på publiken. Jag ser bland annat en kvinna på första bänk som tar sig för hjärtat. Och jag får plötsligt känslan att jag har gjort fel och att detta är hemskt.

Föreställningen fortsatte. Det var väldigt konstigt, och det blev stora diskussioner efteråt både i press och på teatern. Skulle vi avsluta detta och inte fortsätta med pjäsen och så vidare? Vi fortsatte med pjäsen, och även vi skådespelare diskuterade. Jag sade att vi måste tänka på publiken och att vi kanske skadade publiken genom att göra detta. Men då sade man till mig: Du är alldeles för känslig, Solveig. Det kan man inte göra. Man måste ta ut svängarna och banka skiten ur dem. Man får inte vara för snäll inom konsten.

Det har gått lång tid sedan 60-talet, och provokatörerna och konsten har verkligen med förtjusning tagit tag i dessa frågor, och kommersialiseringen har också tagit tag i provokationen och använder sig av den.

Det hör också till saken att *Tidig morgon* gick för utsålda hus efter denna händelse.

Jag vill ställa följande fråga till Astrid Assefa: Ska vi gå med vargen eller med den sårade fårskallen?

Astrid Assefa: Var det publiken som var den sårade fårskallen? Okej, den ömhudade konstnären som känner med publiken.

Jag ska göra en liten reflexion när det gäller att kommersialiseringen har lett till mer provokationer. Om man tittar på privatteatrarna så är det inga provokationer alls där. Där är det verkligen lättsmält. Det är intressant därför att vissa kommersiella delar inte har plockat upp det, medan tv, video och film använder sig mycket mer av provokationer.

Jag är som landsortsteaterchef emot att köra över publiken. Däremot har jag ingenting emot att skaka om vår publik, överraska och gå in på marker där vi inte har tänkt gå tidigare.

På 60-talet var vi mer oskuldsfulla, åtminstone inom vissa områden, och detta kanske gränsade till övergrepp på publiken. Och övergrepp är inte någonsin bra, tycker jag. Men det är tyvärr inte så ofta som vi går före inom

konsten eller teatern. Men det tycker jag att vi ska försöka göra. Men hur gör vi det så att det inte sker på människors bekostnad utan snarare så att vi tillsammans utforskar nya marker? Nu är det ganska begränsat för en landsorts-teater. Experimenterandet har inte så stor plats när vi gör kanske två stora vuxenproduktioner per år och två barn- eller ungdomsproduktioner per år. Då får experimenten inte riktigt så stor plats. Men vi gör vad vi kan, men inte *mot* publiken utan i så fall *med* publiken ut i nya marker.

Solveig Ternström (c): Har provokationen gett en ökad brutalitet? Är det detta experiment som vi hela tiden ska utgå från, eller skulle vi kunna göra precis tvärtom och provocera åt andra hållet? Vi talade om det lite grann i pausen, det vill säga att man kanske skulle kunna gå in i den goda sfären om det är möjligt. Det är många som säger att det är omöjligt.

Astrid Assefa: Att skildra godheten i konsten utan att vara mesig, tråkig eller följa några religiösa regler oavsett religion är den ultimata utmaningen.

Men det som är intressant, och som Arne Ruth var inne på, är de ökade motsättningarna i vårt samhälle och det tydligare klassamhället. Det är grupper som är marginaliserade och verkligen känner sig trängda och marginaliserade. Där har vi ett område att ta tag i och bearbeta inom konsten. Vi ser det i storstäderna, och vi ser det i landsorten också. Misären är tydligare, och motsättningarna kommer att bli skarpare.

Sune Nordgren: Att vara tyst och tråkig måste vara det mest provocerande i dag i samhället eftersom det är någonting som folk inte kan hantera, i alla fall gäller det tystnaden.

Jag kan bara säga att vi måste hålla med vargarna därför att fårskillarna så att säga genererar sig själva, medan vargarna i stället söker sig till nya jaktmarker. Därför tror jag att det är viktigast att hålla med vargarna.

Dan Kihlström (kd): Tack för många intressanta inlägg och ett intressant samtal efter kaffepausen. Man får lära sig nya saker hela tiden. Vi har varit inne på det lokala perspektivet och lärt oss om lokala regler och lokal debatt. Och jag tackar för definitionerna om konsten, Tobias Barenthin Lindblad.

Vi har också varit inne på det nationella perspektivet och den nationella debatten, lagstiftningen och gränsdragningen men också den internationella och globala utmaningen och kanske också påtryckningar, om man får säga så.

Därför är det intressant att se var gränsen går över tid. Vi har fått en tillbakablick till och med till 1700- och 1800-talen och början av 1900-talet som också har verkan just nu.

Jag ska därför våga sträcka mig framåt en aning också och göra en liten framåtblick. Jag är medveten om att det kanske blir spekulationer från er med allt det som vi har hört. Men det skulle ändå vara intressant att höra lite grann

hur ni ser på detta om vi till exempel går fram 10–15 år. Var tror ni gränsen går någonstans då?

Den stora utmaningen är kanske det internationella perspektivet. Jag tänker på den fråga som Astrid Assefa ställde om vad som kommer att vara tillåtet och för vem.

Den stora utmaning som jag kan utläsa av det som ni säger i dag är de påtryckningar och de utmaningar som vi får utifrån, både i ett europeiskt perspektiv, som Arne Ruth var inne på, och ett globalt. Hur kommer det att påverka yttrandefriheten och den konstnärliga friheten både på lokal nivå och på nationell nivå om 10–15 år? Det skulle vara intressant att höra några inlägg från er om det.

Arne Ruth: Jag vågar nog inte göra någon säker spekulation i den riktningen. Det enda som jag kan säga om framtiden är att vad som helst kan hända.

Det som jag möjligen kan förhålla mig till är den mycket större komplexiteten som du är inne på, att det är så att säga oberäkneliga samverkande faktorer som påverkar vad det blir konflikter om.

Den stora förändring som jag tycker att vi kan se, och som jag också var inne på i mitt inledningsanförande, är att grupper och regeringar i muslimska länder har börjat agera internationellt för att påverka definitionen av yttrandefrihet i andra länder. Det finns till exempel förslag om en FN-konvention, som jag visserligen tror kommer att vara omöjlig att genomföra, men det faktum att det finns propåer i den riktningen är ett tecken i tiden så att säga.

Beträffande samverkan mellan grupper så handlar det inte bara om islam, även om det största problemet är islam, och det problemet ligger enligt min uppfattning dessvärre i att regimer i länder där islam har varit den dominerande religionen i dag är auktoritära regimer med undantaget Turkiet och i viss mån Libanon som har sina egna problem. Det är alltså regimer som spelar med dessa kort och som alltså använder sig av den här typen av propåer och utspel internationellt för att vinna stöd, ett stöd som är mycket bräckligt på hemmaplan. Och det samspelar med maktspel som pågår i invandrargrupper med muslimsk bakgrund där dessvärre i väldigt hög grad i västvärlden det är män med pretentioner på att bestämma utgångspunkter, ofta med religiös maktposition, som avgör vad som ska definieras som muslimska utgångspunkter.

I till exempel Tyskland har man en mycket starkare diskussion än vad vi har i Sverige på den punkten, där kvinnor med muslimsk bakgrund har gått fram med en väldigt hård opposition mot detta manliga ledarskikt.

Om jag har något hopp på denna punkt så är det att kvinnorevolten i den muslimska världen, som är mycket tydlig i inte minst Iran, så småningom kommer att förändra spelplanen.

Jag tycker inte att det är en hopplös utgångspunkt. Men det som jag försöker säga är att vi i det lilla avlägsna landet Sverige kommer att vara en del av detta maktspel. Då måste ändå en utgångspunkt för oss vara att försvara konstnärlig yttrandefrihet oberoende av religiös bakgrund. De närmaste 10–

15 åren tror jag att denna konflikt kommer att vara en central punkt på vår dagordning.

Barbro Thomas: Man kan alltid spekulera. I och för sig är 10–15 år en ganska kort tid. Men den är ändå oförutsägbar.

Om man tittar tillbaka i historien på vad som har väckt anstöt så är det sex, våld och obsceniteter. Och om man ser på utvecklingen har ribban så att säga höjts. Vi har blivit mer toleranta eller mer avtrubbade, vilket man väljer.

Man kan lyfta fram ett sådant exempel som Agnar Mykles *Sången om den röda rubinen* som vållade en enorm uppståndelse på 1950-talet, i första hand i Norge men också i andra delar av världen. En sådan bok skulle i dag betraktas som ganska harmlös. Det skulle inte vara någon diskussion om innehållet, utan den skulle köpas.

Då kan man fundera på om vi möjligen närmar oss vägs ände, det vill säga att det ändå måste finnas en gräns för hur man kan exploatera sexuallivet och våldet. Det måste finnas en gräns för hur mycket grövre det kan bli. Då kan man tänka sig att det tar slut på något sätt. Men man kan tänka sig att pendeln slår tillbaka.

Men detta är spekulationer som får tas för vad de är. Det är alltså väldigt svårt att förutse. Men jag kan inte låta bli att fundera på om det finns en gräns för hur våldsamt exploaterat sexuallivet och fortplantningsorganen kan bli.

Dan Kihlström (kd): Det som man kan reflektera lite grann över är om det kanske trots allt är så att vi i vårt avlägsna land, som du sade, har levt skyddade och fortfarande har problem själva med globaliseringen och det som kommer utifrån, alltså Sveriges plats i det internationella perspektivet och så vidare.

Sedan har vi den koppling som finns till religionsområdet och det politiska området, som Arne Ruth var inne på. Vi har kanske tänkt oss de politiska påtryckningarna och det politiska inflytandet på konstarna. Men när jag nu hör er här i dag gäller det lika mycket religionsområdet. Och då är frågan om religion och politik hör ihop på det sätt som vi kanske inte alltid talar om i Sverige.

Astrid Assefa: När det gäller religion och politik kan jag inte låta bli att associera till det som Arne Ruth sade om att han ställer sitt hopp till kvinnor som opponerar sig mot just religiösa lagar eller regler som skulle läggas på hela samhället och konsten. Men jag kan inte heller låta bli att associera till det påtryckningsförsök som gjordes på kristdemokraten Göran Hägglund från katolska kyrkans representant och från Pingströrelsens representant som handlade om att kvinnor från andra länder inte ska få komma till Sverige och få en abort utförd under lika lång tid av graviditeten som svenska kvinnor. Detta handlar också om det nationella i förhållande till det internationella.

Min association när jag läste det debattinlägg som publicerades var att vi snart förbjuder Harry Potter på biblioteken. Det kanske känns långsökt för en del, men det handlar om samma kontrollområde, alltså att kontrollera tankar, kvinnans frihet och att skilja på länder.

Men jag ska återgå till att tala om hur det ser ut framåt i tiden. Det är möjligt att jag har en pessimistisk dag i dag. Men det första som jag antecknade här var att jag är rädd för att det kommer att råda en väldigt stor brist på personlig integritet, att människor kommer att hängas ut mycket mer vad gäller medier och Internet. Vi ser ju att det händer mycket negativt där. Jag är rädd för en genomkommersialisering.

Jag känner att vi akut måste kämpa för de konstnärliga institutionernas vara. Det står och väger nu. Och 15 år är, som Barbro Thomas sade, inte någon lång tid. Men jag kan känna en ganska stor oro för framtiden. Men jag är beredd att kämpa för den bättre framtiden.

Torbjörn Björlund (v): Många frågor är redan ställda, och många svar är givna.

Men jag har ett par konkreta frågor som kanske framför allt rör det lokala. Dan Kihlström var inne på det internationella och det lokala. Men frågan är vad det finns för koppling och hur påverkan på det högre planet tränger ned på det nedre planet. Jag har två konkreta exempel. Jag skulle vilja ställa min fråga till Astrid Assefa och kanske Sune Nordgren.

Exemplet Södra Fot här i Stockholm har varit omskrivet. Man har på en politisk nivå påverkat genom att inte förbjuda men genom att dra undan möjligheten att uttrycka sig konstnärligt och kritisera makten.

Det talades här om att offentligt stöd är viktigt. Detta kontra det kommersiella stödet på lokal och internationell nivå, hur påverkar det möjligheterna till yttrandefrihet? Det är ett annat sätt att lägga sordin på den kritik som finns mot makten.

Jag har också en fråga till Tobias Barentin Lindblad som var inne på acceptansen av viss konst. Graffiti är inte så accepterat. Däremot är kanske gatukonst mer accepterat. Den får stå kvar i tre år trots att den kanske också är ett lagbrott.

Hur kommer det sig att det är en sådan skillnad? Är det betraktarens öga som avgör, eller är det någonting annat som påverkar – politiskt tryck eller någonting annat?

Astrid Assefa: Södra Fot är en fristående grupp. Man deltog i valrörelsen. Jag har inget riktigt svar på detta. Jag tror att man ibland måste vara lite taktisk men därmed inte fränsäga sig sin yttrandefrihet. Utan att ha alla fakta på bordet ser det mer ut att vara ett inlägg i valrörelsen än en fråga om yttrandefrihet i största allmänhet. Men jag kan inte det. Det är klart att det är chockartat när bidragen drogs in så tydligt som straff. Det är inte bra.

Ordförande Siv Holma (v): Jag vill bara informera om att det man hade gjort är att man hade en kväll som kallades för Allsång mot alliansen. Det blev beslut om att om man har ett sådant politiskt innehåll får man inte bidrag. Men det är svårt att hålla koll på vad som händer i Stockholm. Det är bakgrunden.

Sune Nordgren: Bor man i Norge är man ganska isolerad. Samtidigt måste man väl ändå säga att varje regering måste ha ett visst mått av masochism. Vi hade en socialdemokratisk regering i 40 år eller så där. Den fick stå ut väldigt mycket, och med all rätt. Det är klart att man ska ge pengar till det fria kulturlivet. Hur de sedan använder pengarna är väl i så fall ett mått på hur pass stor den kulturella friheten är. Man kan till och med bli kritiserad även med de pengar man har gett. Ett stort bokförlag som Bonniers gav till exempel på 70-talet ut åtminstone en diktsamling varje år som kritiserade maktkoncentrationen inom Bonnierväldet och så vidare. Det bör finnas ett visst mått av tolerans men också ett visst mått av masochism.

Tobias Barenthin Lindahl: För att dra en musikparallell som svar på din fråga kan man säga att i början av 90-talet och fram på 20- och 30-talen var jazz farlig i Sverige. Ordet ”hot” var till och med förbjudet i Sveriges Radio fram till 1939–1940 någon gång. Därför kunde svenska Hotkvintetten inte spela under det namnet i radion.

Censur blir i efterhand väldigt löjeväckande. Man förstår inte vad som är så farligt med det. Man skrattar lite grann. Varje tid har sina giftskåp. I dag ligger ribban kanske inte högre men någon annanstans. Jag är fascinerad av att två lite olika fenomen, graffiti och gatukonst, juridiskt sett är exakt samma typ av olaglig handling om det görs i det offentliga rummet på icke tillåten plats. Ändå bedömer man det från Stadsmuseets sida och från Stockholms stads sida som olika fenomen.

Jag tror att det beror på den estetiska dimensionen, precis som att jazz en gång var farlig, ”hot” var förbjudet, är graffitin farlig och förbjuden i dag därför att man saknar kunskap. Man kan inte tolka och läsa den, man förstår inte vad det är för någonting. Därför är det extra viktigt att man kan vara storsint och vuxen och till exempel tillåta utställningar just för att skapa debatt. Om man inte kan ställa ut kan man inte heller debattera. Jag tror att det är viktigt att sprida kunskap. Därför är jag glad att jag har fått komma hit.

Bara som en kort uppföljning: Tidigare pratades det om vilka frågor som blir viktiga i framtiden. Jag tror helt klart att en av de viktigaste frågorna inom de närmaste 10 – 15 åren kommer att vara vem som har tillträde till det offentliga rummet. I dag befinner vi oss i en situation som vi hade innan vi hade allmän rösträtt i Sverige, det vill säga att den med stora ekonomiska medel har bra tillträde till det offentliga rummet via reklam, medan den som saknar pengar inte har något tillträde.

Thorbjörn Björlund (v): Ett förtydligande till Astrid. Exemplet med Södra Fot och Allsång mot alliansen var bra. Det är en av de former där man styr politiskt på något. Du får en form av offentligt stöd. Det kan finnas risker i och med att man plötsligt tar bort pengarna därför att man tycker att det är fel budskap. Då är frågan: Är det bättre eller likvärdigt med ett kommersiellt stöd, sponsring och sådana saker?

Sune var också inne på detta att komma in med privata pengar och ha något slags lobbyverksamhet. Kan det finnas något politiskt i det offentliga stödet? Finns det någon tendens i åt vilket håll det går? Vilket är bäst? Går det att säga om något är bättre än annat? Det är det som egentligen är kärnan. Södra Fot är bara ett exempel på att man gör ingenting men tar bort pengarna, och då försvinner det i alla fall. Då finns det inte förutsättningar att fortsätta med den politiska teatern.

Astrid Assefa: Många konstarter är långsamma och behöver ha tid och pengar för att över huvud taget verka. Det är en fara, det beror på vem som har makten, offentliga institutioner, vem som har den politiska makten och hur det förvaltas. Under lång tid har det varit och är fortfarande åtminstone armlängds avstånd – politikerna styr inte verksamheten. Men det händer ibland. I det här fallet var det väl Stockholms stad som drog tillbaka bidragen från den teatergruppen.

Då måste, som Sune sade, antingen ledningen eller styrelsen gå när man inte kan hålla sig borta från verksamheten. Det är en politisk styrelse för en kulturinstitution. Jag kan tänka mig att det finns fler än bara politiker i en sådan styrelse, men det är en annan fråga.

En klok man i pausen talade om att det för säkerheten och för att inte bli styrd behövs flera bidragsgivare så att när den ena går över styr kan man luta sig mot en annan. Men det här är inte så lätt. Sponsorspengar till teatern är minimalt, och för de små institutionerna ute i landet är det knappast någon fråga. Vi kan jobba för det, men det tar lång tid innan intresset över huvud taget finns. Men visst, sammansatt så att inte någon kan ta över och styra.

Sune Nordgren: Det är enklare att driva en kulturinstitution om det är tydligt, antingen privat eller offentlig. Då jobbar man antingen åt fursten eller för staten, och de har båda sina villkor. Har man ställt upp på de villkoren vet man vad som gäller. Det vi ser framför oss är en ”blandekonomi” så att säga med privata och offentliga pengar. Tidigare har man kanske sagt att de offentliga pengarna ska räcka till för att göra en hyfsad verksamhet och säkra lönerna för de anställda till exempel, men sedan kan man få lite grädde på moset med hjälp av sponsorer.

Jag tror att vi ser en helt annan framtid kanske redan inom 10–15 år, där de privata pengarna betyder väldigt mycket mer och där man inte har säkrat grundvalarna för institutionen med de offentliga pengarna utan utmanar institutionerna att själva gå ut och söka mer pengar, att arbeta mer med sponsorer,

med att själva dra in pengar. Är man en ambitiös institution och inte bara vill lägga sig platt och dra ned verksamheten gör man det. Man ställer upp på det. Därför har vi i dag institutioner som är riskfyllda, och det är ett dilemma. Man måste nästan syssla med uthyrningsverksamhet, ha coffee shop, book shop, gift shop och så vidare. Det är många shoppar innan man ser det första konstverket. Jag tror att denna bild kommer att bli ännu tydligare framöver.

Mitt enda förslag är: Antingen ställer man upp på det, eller så gör man sig tyst och tråkig, och då är det mycket billigare.

Ordförande Siv Holma (v): Jag överlämnar ordet till Arne Ruth för några sammanfattande och avslutande kommentarer.

Arne Ruth: Jag hoppas att ni inte gör anspråk på fullödig sammanfattning. Jag kommer att dra några slutsatser av det vi har hört i dag, och jag vill börja med att säga att det var för mig väldigt lärorikt att höra på de andra och deras perspektiv som bygger på personliga erfarenheter. De visar den sammansatta bilden på det här området.

Jag börjar med Astrids teaterbaserade utgångspunkt. Min uppfattning är att teatern är ett av de områden där det råder en förbluffande yttrandefrihet än så länge, det vill säga att det är ett mycket intressant utspel som pågår på våra scener i dag, att den svenska kulturpolitiken på den punkten är förbluffande framgångsrik. Om man är intresserad av teater finns det enormt mycket att välja på. Det är också en hel del udda och kontroversiell teater.

Frågan är: Hur ska den form av pluralism som faktiskt finns på scenområdet garanteras i framtiden? Vi kan hålla i minnet Sunes något mer pessimistiska framtidsperspektiv på den punkten. Det finns en risk för att den frihet som ändå bygger på ett stort mått av offentliga bidrag kommer att minska.

En möjlighet som jag skulle vilja se diskuteras på ett annat sätt i Sverige är en mer pluralistisk bidragsstruktur där det finns fler alternativ än statsbidrag eller kommunala bidrag eller landstingsbidrag eller sponsring. Ett faktum är att sponsring som företeelse ekonomiskt sett minskar. Det gör det även i England och USA. Det finns ett slags utopi i föreställningen att sponsringen skulle vara räddningen.

Tyskland genomförde en kulturpolitisk reform när man fick sin första federala kulturminister, Michael Naumann, i slutet av 90-talet, nämligen att man förändrade stiftelselagstiftningen. Det blev mycket lättare för privatpersoner, och jag talar inte bara om rika personer, att skapa stiftelser med syfte att gynna så kallad Kulturförderung. Genom att skapa en större pluralism i bidragssystemet skapar man större säkerhet för framtiden. Det är inte bara majoriteter i politiska församlingar som avgör i vilken riktning det hela går, utan man bygger in en tröghetsmekanism i hur anslagsstrukturen ser ut.

Jag tror att den här formen av stiftelser är en säkrare alternativ finansiering än sponsring. Från yttrandefrihetssynpunkt handlar det om att det också innebär en större grad av pluralism i anslagssystemet.

Tobias tyckte jag kom med för mig väldigt lärorika perspektiv. Det skulle jag vilja knyta till den fråga som Mats ställde om filmcensuren. Jag anser att filmcensuren måste avskaffas. Det finns ingen anledning att diskriminera just den konstarten i förhållande till alla andra. Men det är ingen tillfällighet att just den konstarten särbehandlas. Det är ingen tillfällighet att graffiti diskrimineras. Det handlar inte bara om bristen på förståelse som Tobias talar om. Det är också en klassfråga. Det handlar om att vi i den kulturella eliten avgör vad som ska vara fritt eller inte fritt. Ju folkligare och bredare en konst är desto mer suspekt är den. När den kommer underifrån, som graffiti gör, är den a priori misstänkliggjord. Självklart borde graffiti föras in som en nyskapande faktor i konstlivet över huvud taget, och det har också gjorts försök att göra det. Det finns en konstfrämjande rörelse i Barcelona som har ägnat sig åt detta. De övertalade stora reklamföretag att anslå jättelika reklamplatser åt graffiti i stället för idiotiska reklambudskap. Det blev mycket lyckat ur alla synvinklar.

Sune har också den personliga erfarenheten av de politiska riskerna i offentliga institutioner. Han har arbetat på andra sidan kölen, men värdesystemet i Oslo, jag har varit gästprofessor i Oslo ett år, är annorlunda än i Stockholm. Det får man inse. Men rubbar man svenska cirklar blir det förmodligen samma sak här. Det finns tabun även i Sverige. Vi har haft norska konstnärer som har vållat uppståndelse till exempel på Moderna museet. Det finns en avskiljning av det udda norska i det svenska systemet.

Hur som helst tror jag att det illustrerar risken med offentliga institutioner över huvud taget. Om man rubbar på de etablerade mekanismerna är det väldigt lätt att det skapar mer eller mindre olösliga konflikter, det utlöser alla möjliga maktkonflikter i samhället. Jag vet inte om man löser det med annat än en offentlig diskussion. Det är det enda motmedlet, det vill säga att det ska vara en kostnad också för en styrelse som reagerar på det sättet. Det måste alltså finnas en beredskap i offentligheten att förhålla sig kritiskt till den typen av övergrepp.

Barbro och hennes perspektiv på det globala när det gäller bibliotek illustrerar en annan sak. Jag tar mig friheten att tolka dina breda kunskaper som ett utslag av att du har varit mycket verksam i Ifla, och Ifla är inte vad som helst. Det är en av de internationella organisationer som är sant kosmopolitiska. Det är den internationella organisationen för bibliotekarier och där Sverige är en drivande faktor i att förhålla sig till yttrandefrihet i resten av världen. Det är en fantastisk resurs för den som är intresserad av yttrandefrihet att ta del av Iflas rapporter. Jag har själv haft tillfälle att vara med några gånger på konferenser och har lärt mig otroligt mycket av Iflas sammanställningar av vad som pågår runtom i världen. Jag skulle vilja säga till er riksdagsledamöter: Intressera er för en sådan organisation för att få reda på vad som pågår utanför Sveriges gränser. Det är i sådana organisationer som de verkliga kunskaperna finns.

Till sist: Vad finns det för anledning att förhålla sig till konst och yttrandefrihet över huvud taget? Jag pratade om Rushdie i inledningen, och jag tänker

sluta med Rushdie. Han har skrivit en essä som heter *Is Nothing Sacred?* – Finns det något heligt? Han skriver så här: ”Literature is one place in any society where, within the secrecy of our own heads, we can hear voices talking about everything in every possible way. The reason for ensuring that that privileged arena is preserved is not that writers want the absolute freedom to say and do whatever they please. It is that we, all of us, readers and writers and citizens and generals and godmen, need that little, unimportant-looking room. We do not need to call it sacred, but we do need to remember that it is necessary.”

Den moderna konsten handlar om att konstnärer skapar ett sådant här fritt område. Det är detta som skapar ilska hos både religiösa och politiska makt-havare. De vill reservera privilegiet att definiera det här rummet utifrån sina perspektiv vare sig de använder religioner eller andra ideologiska mekanismer för att göra det.

Konsten är den inre plattform där var och en av oss själv kan bestämma vad som ska rymmas där inne. Läser vi som befinner oss i det här rummet samma roman eller ser på samma film eller går på *samma teaterföreställning* är det inte *en* föreställning eller *en* roman eller *en* film. Var och en av oss har sin egen teaterföreställning, film eller roman. Det är den pluralismen som det handlar om att upprätthålla. Därför är konstnärlig frihet en kärnpunkt för demokratisk utveckling.

Vice ordförande Cecilia Wikström (fp): Ärade föreläsare, kära kolleger och åhörare! Jag vill börja med att tacka Arne Ruth för en synnerligen fin, elegant, lågmäld och på samma gång utmanande sammanfattning av dagens händelser och diskussioner. Det har varit mycket spännande att följa era tankegångar i det fria ordets och den konstnärliga frihetens tecken. Jag vill tacka er för de tankar ni delat så generöst med oss i dag och den kunskap som har kommit oss till del. Vi har säkert alla fått nyttiga tankeställare. Tack för det!

Jag skulle vilja att de sista orden som följer oss när vi går ut i solens sken blir Astrid Assefas uppmaning: Ta inte ner! Ställ inte in! Tystna inte!

De orden får vi var och en av oss bära med oss ut, var och en ut till sin vardag och sin verklighet oaktat om vi är konstnärer, publicister, skådespelare, teaterdirektörer eller till äventyrs politiker i Sveriges riksdag. Ett stort och varmt tack till er alla från oss i kulturutskottet.

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN 2004/05–2005/06

- 2004/05:RFR1 TRAFIKUTSKOTTET
Transportforskning i en föränderlig värld
- 2004/05:RFR2 NÄRINGSUTSKOTTET
Statens insatser för att stödja forskning och utveckling i små företag
Rapport till riksdagens näringsutskott
- 2004/05:RFR3 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Nationella minoriteter och minoritetsspråk
- 2004/05:RFR4 SKATTEUTSKOTTET
Skatteutskottets offentliga seminarium om skattekonkurrensen den 15 mars 2005
-
- 2005/06:RFR1 JUSTITIEUTSKOTTET
Brottskadeersättning och skadestånd på grund av brott.
Undersökning av skillnader mellan beslutad brottskadeersättning och av domstol sakprövat skadestånd
- 2005/06:RFR2 JUSTITIEUTSKOTTET
Särskild företrädare för barn
Uppföljning om tillämpningen av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn
- 2005/06:RFR3 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion – en uppföljning
- 2005/06:RFR4 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Regeringsmakt och kontrollmakt.
Offentligt seminarium tisdagen den 15 november 2005 anordnat av konstitutionsutskottet
- 2005/06:RFR5 KULTURUTSKOTTET
Statsbidrag till teater och dans
En uppföljning av pris- och löneomräkningens konsekvenser
- 2005/06:RFR6 UTRIKESUTSKOTTET
Utrikesutskottets uppföljning av det multilaterala utvecklingsarbetet
- 2005/06:RFR7 TRAFIKUTSKOTTET
Sjöfartsskydd
En uppföljning av genomförandet av systemet för skydd mot grova våldsbrott gentemot sjöfarten
- 2005/06:RFR8 UTRIKESUTSKOTTET
Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde
- 2005/06:RFR9 NÄRINGSUTSKOTTET
Näringsutskottets offentliga utfrågning om elmarknaden den 18 maj 2006

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN 2006/07–

- 2006/07:RFR1 FINANSUTSKOTTET
En utvärdering av den svenska penningpolitiken
1995–2005
- 2006/07:RFR2 UTRIKESUTSKOTTET OCH
MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning den 12 december 2006 om en gas-
ledning i Östersjön – fakta om projektet – internationell
rätt – tillvägagångssätt vid tillståndsprövning
- 2006/07:RFR3 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets uppföljning av flyttning av fordon
- 2006/07:RFR4 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets offentliga utfrågning om trafiklösningar
för Stockholmsregionen
- 2006/07:RFR5 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att bedriva
småskalig livsmedelsproduktion